

Indias økonomiske og geopolitiske posisjon i Sør-Asia

Leo A. Grünfeld, Rasmus Reinvang, Haakon Vennemo, Marcus Gjems Theie og Rune Nellemann

VISTA ANALYSE AS

For Utenriksdepartementet

Dokumentdetaljer

Vista Analyse AS	Rapport nummer 2016/08
Rapporttittel	Indias økonomiske og geopolitiske posisjon i Sør-Asia
ISBN	978-82-8126-265-2
Forfatter	Leo A. Grünfeld, Rasmus Reinvang, Haakon Vennemo, Marcus Gjems Theie og Rune Nellemann
Dato for ferdigstilling	10.02.2016
Prosjektleder	Rasmus Reinvang
Oppdragsgiver	For Utenriksdepartementet
Tilgjengelighet	Offentlig
Publisert	www.vista-analyse.no
Nøkkelord	India, geopolitikk, handel

Forord

Denne rapporten er utarbeidet av Menon Business Economics og Vista Analyse på oppdrag for Utenriksdepartementet. Prosjektet har vært ledet av Leo A. Grünfeld med Marcus Gjems Theie og Rune Nellemann som prosjektmedarbeidere fra Menon. Rasmus Reinvang har vært prosjektleder i Vista Analyse med Haakon Vennemo som medarbeider. I tillegg har Professor Manoj Panda, direktør i IEG, deltatt med ekspertkompetanse i prosjektet.

Oppdraget for rapporten har vært å utarbeide en studie om Indias økonomiske og geopolitiske situasjon i Sør-Asia. Analysen har et særlig fokus på Indias posisjon, særlig økonomisk, i Sør-Asia og Asia generelt og i forhold til Kina spesielt. Studien tar for seg bredden av Indias økonomiske integrasjon i regionen. I tillegg har vi inkludert en kort analyse og beskrivelse av norske interesser og tilstedeværelse i India.

Oppdraget er gjennomført i perioden september 2015 – januar 2016.

Analysene i denne rapporten er gjennomført helt uavhengig av Utenriksdepartementets perspektiver eller tolkninger. Menon Business Economics og Vista Analyse har stått helt fritt i deres arbeid, og forfatterne står ansvarlig for alt innhold i rapporten.

Leo A. Grünfeld,
Haakon Vennemo,
Rasmus Reinvang,
Marcus Gjems Theie
Rune Nellemann

Innhold

Forord	1
1. Introduksjon.....	5
2. Indias økonomi og veier til vekst.....	8
2.1 Indias økonomiske fremgang er formidabel	8
2.2 Økonomisk politikk har lagt til rette for vekst	11
2.3 India er Kinas økonomiske lillebror i Asia.....	12
2.4 Dagens vekstmodell i India, sett i lys av Kina og andre øst-asiatiske land ..	14
2.5 Bred bedring i levekår, men et belte av delstater henger etter	15
2.6 Delstatenes vekstpotensial og samspill med land rundt India.....	21
3. Regional integrasjon og geopolittikk	25
3.1 Bakgrunn: Geopolitiske posisjoner og utenrikspolitisk orientering	25
3.2 India og Sør-Asia: En viktig, men ustabil og lite integrert region.....	28
3.3 Utviklingen i handel med nabolandene	32
3.4 India og Kina: Utviklingspartnere eller konkurrenter i Sør-Asia?.....	37
4. Norske interesser i India	41
4.1 Norske aktører har styrket sin posisjon i India de siste årene.....	41
5. Perspektiver fremover	49
5.1 Modis utfordringer og utsiktene for Indias økonomiske styrke	49
5.2 Perspektiver fremover for interaksjon og samhandling med regionen	50
5.3 India kan bli en viktig arena for norske interesser i framtiden	52
Forkortelser	53
Referanseliste.....	54
Vedlegg: Metode for gravitasjonsanalysen	56

1. Introduksjon

Kina viser nå svakere evne til vekst, og økonomiske aktører verden rundt søker etter nye markeder som kan ta over for Kinas drivende kraft for global vekst i tiden fremover. Økonomer peker på India, en stormakt som i lang tid har lidd under underutvikling og lav vekst. Men etter årtusenskiftet har ting begynt å skje. Indias økonomi har skutt fart og dagens styrende nasjonale politikere ytrer sterk vilje til reform. Det trengs dersom India skal klare å følge i fotsporene til Kina gjennom de neste tiårene, for landet sliter fortsatt med en rekke strukturelle og institusjonelle problemer som utelukkende kan utbedres gjennom vilje til langsiktig politisk reform.

Denne rapporten handler om Indias økonomiske utvikling og landets geopolitiske situasjon i Sør-Asia. Vi er særlig opptatt av Indias potensial for økonomisk vekst fremover og vier mye oppmerksomhet til forholdet til Kina og Indias naboland, som kilde til og hinder for vekst. Rapporten presenterer også en kartlegging av Indias relasjon til Norge, gjennom handel og investeringer. I tillegg trekker vi frem næringsområder der man bør forvente økt handel mellom Norge og India i årene fremover.

India er nærmest overveldende i sin mangfoldighet, med 1,3 milliarder innbyggere, 29 delstater med ulike og distinkte kulturelle trekk, over 50 millionbyer, nummer tre i verden på listen over flest dollarmilliardærer, en middelklasse på omkring 300 millioner mennesker og en by- og landsbybefolkning hvor godt over halvparten må klare seg på under USD 2 om dagen. India er ikke et land som kan sammenliknes med en vanlig nasjon, men snarere en kontinental makt på linje med EU, Kina eller USA. Sentraladministrasjonen legger overordnede føringer for den økonomiske utviklingen, men mye avgjøres i praksis i delstatene, som har stor makt innenfor Indias føderale struktur. Delstatene har ulike tradisjoner og varierende tilgang på ressurser. De fører ofte ulik økonomisk politikk, har nådd svært ulike utviklingsnivåer og har i varierende grad taklet problemer med fattigdom og ulikhet. Delstatene på vestkysten og i sør gjør det relativt godt økonomisk – noe statsminister Modi, med sin bakgrunn som chief minister (leder av delstatsregjeringen) i Gujarat, liker å vise til. Levestandarden og forventet levealder minner her om det vi kjenner fra Sørøst-Asia og fertilitetsraten faller. I Sør-India er befolkningen relativt gammel, bor i byer, har utdannelse og får stadig færre barn. I det sentrale nord (særlig i Uttar Pradesh og Bihar med 300 millioner innbyggere) er situasjonen en helt annen; her er de fleste fattige, bor på landsbygda og får mange barn. Situasjonen her minner om den vi kjenner i mange afrikanske land. Det er altså ikke ett homogent utgangspunkt eller én vekstmodell som i praksis gjør seg gjeldende i India. Det er mange modeller som får virke ved siden av hverandre.

India er i økende grad en dynamisk aktør i regionen og på den globale scenen. Liberaliseringen av økonomien på tidlig 1990-tall satte i gang en dynamikk i indisk økonomi som har bidratt til å endre fastlåste strukturer. Den viste at India ikke er dømt til såkalt "hindu growth" på 4 prosent, men at landet kan – om man satser riktig – følge Kinas eksempel i tiden fremover. Det indiske samfunnet er i endring: Økonomien har tredoblet seg siden årtusenskiftet, med en vekstrate på 7 prosent. Levestandarden øker raskt og forventet levealder øker enkelte steder med et halvt år per år. Det er ikke annet enn imponerende. Nye vellykkede infrastrukturprosjekter som den nye flyplassen og metroen i New Delhi har vist at inderne faktisk kan håndtere og styre utviklingen i de raskt voksende byene, og en stor diaspora i vesten (særlig i USA) gjør det godt både utdannelsesmessig og økonomisk og er forbilder og investorer i hjemlandet. I motsetning til Kina som står foran en raskt aldrende befolkning, er Indias befolkningssammensetning

godt egnet for å forsyne landet med den arbeidskraft som må til for å støtte opp om en fremtidig årlig vekst opp mot 10 prosent. Det faktum at en stor andel av befolkningen snakker engelsk er heller ingen ulempe i en globalisert økonomi.

Alle muligheter er åpne for India, men hvor robust er det økonomiske grunnlaget, og hvordan kan vi forvente at den regionale økonomiske integrasjonen vil arte seg i årene som kommer? Til syvende og sist vil det være Indias økonomiske utvikling som vil avgjøre hvor sterkt India vil stå som regional og global aktør, og også Indias kjerneinteresser og sannsynlige geopolitiske handlingsmønstre.

På en konferanse på LSE den 6. november 2015 uttalte den anerkjente indiske Nobelpris-økonomen Amartya Sen følgende:

“India is the only country trying to become a global economic power with an uneducated and unhealthy labour force.”

Uttalelsen gir uttrykk for Sens grunnleggende skepsis til Indias vekstpotensial. Han trekker frem at alle andre land som har klart overgangen til en moderne vekstøkonomi, har valgt veien om en modell med universell tilgang på utdanning og helsestell. Sen mener det er en umulig øvelse for India å klare denne overgangen uten at landet raskt tar tak i disse utviklingsproblemene. Kritikerne av Sens syn peker på at India ikke er ett land, men en samling av delstater med høyst ulike utviklingsnivåer. Det innebærer at deler av India raskt kan klare det vekstløp mange ser for seg. Delstater med et svakere utviklingspotensial vil da enten sakke akterut, eller gradvis ta igjen de rikere delstatene, noe som krever effektiv kunnskapsspredning mellom delstatene.

Det politiske forholdet til andre land i den sør-asiatiske regionen er mildt sagt komplisert, med et kronisk fiendtlig forhold til Pakistan, og en uklar status for delstaten Jammu og Kashmir hvor deler er okkupert av henholdsvis Pakistan og Kina. Kina hevder at delstaten Arunachal Pradesh ligger på kinesisk (tibetansk) territorium. Relasjonen til Bangladesh er også preget av mistillit, og det er stor og ulovlig immigrasjon fra dette landet. I Sri Lanka har tamilene, som har stor sympati i India, lidd et knusende nederlag i borgerkrigen og forholdet til India er anstrengt, men i gradvis bedring.

Det er konkurranse med Kina om innflytelse og strategiske posisjoner i regionen. Både Pakistan og Sri Lanka er viktige brikker i kinesiske planer om en “maritim silkevei” i form av sikre handelsruter fra Kina gjennom Sør-Asia og til verdensmarkedet. Handelen mellom India og Kina øker sterkt, men handelsbalansen går klart i Kinas favør, noe som uroer mange indiske politikere. I India har politikere og militæret nær et dyp mistillit til Kina etter at Kina i 1962 invaderte og tok kontroll over Aksai Chin i delstaten Jammu og Kashmir. India har tidligere søkt allianser med land som USA, Japan og Sør-Korea for å balansere Kinas innflytelse og sikre utenlandsinvesteringer. Samtidig samarbeider India med Kina i nye internasjonale samarbeidskonstellasjoner som BRIKS med formål å fremme fremvoksende økonomiers interesser i verdensøkonomien og i multilaterale organisasjoner. Det er tegn som tyder på at vi står overfor en brytningstid i forholdet mellom Kina og India, og potensialet for økt handel er etter våre beregninger enormt.

Rapporten er delt inn i 5 kapitler. I kapittel 2 ser vi nærmere på Indias økonomiske utvikling gjennom de seneste årene, med særlig fokus på de mest sentrale driverne og hindrene for vekst. I kapittel 3 tar vi for oss Indias økonomiske samkvem med utlandet, med særlig fokus på Kina og land i den sørasiatiske regionen. Denne gjennomgangen danner et bakteppe for de geopolitiske perspektiver knyttet til Indias posisjon i dag og Indias fremtidige utvikling. I kapittel 4 ser vi nærmere på hvordan utviklingen i India framover vil påvirke norsk næringsliv spesielt. Dette problemkomplekset handler både om potensialet for norsk eksport til India og norske investeringer i India, og om norske

bedrifters fremtidige konkurranse med indiske aktører her hjemme. I kapittel 5 drøfter vi potensialet for India som økonomisk og geopolitisk makt i regionen i årene fremover. Vi ser også på potensialet for økt økonomisk samkvem med Norge.

2. Indias økonomi og veier til vekst

India har opplevd høy økonomisk vekst i dette årtusenet, og med valget av Narendra Modi som statsminister fra 2014 har landet i tillegg fått en tydelig og klar leder. Det gir India hjemlig styrke til å hevde seg som internasjonal og geopolitisk aktør – selv om landet har en lang vei frem til den tilstand kinesisk økonomi har nådd i dag. Innad i India finner man fortsatt dyp fattigdom i store deler av landet, utbredt analfabetisme, høy barnedødelighet og en lang rekke andre veksthemmende forhold. Selv om slike problemer er mindre i noen delstater enn i andre, krever de politisk oppmerksomhet og gjør at landet har betydelige interne utfordringer. Disse utfordringene kan på ulike måter svekke grunnlaget for Indias geopolitiske posisjon fremover. I dette kapitlet dokumenterer vi først Indias økonomiske fremgang, som vi også sammenlikner med Kinas utvikling. I andre del av kapitlet viser vi til fremgang målt ved sentrale kjennetegn for levestandard, og vi peker på gjenværende problemer i sentrale deler av landet langs de samme kjennetegnene. En kort gjengivelse av Narendra Modis program for videre utvikling av India avslutter kapitlet.

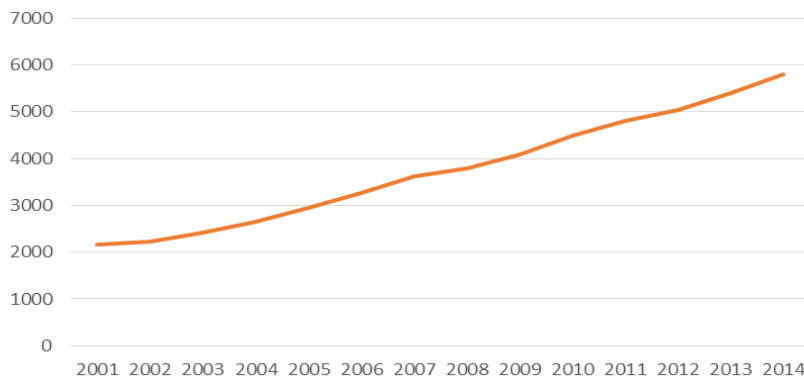
2.1 Indias økonomiske fremgang er formidabel

Vi begynner altså med å dokumentere Indias økonomiske fremgang, som i lys av enkelte mediaoppslag kanskje har vært overraskende stor og stabil.¹ Hensikten i dette første avsnittet er ikke å føre en diskusjon, men å legge et makroøkonomisk faktagrunnlag for diskusjonen som kommer senere. Den beste indikatoren for et lands økonomiske fremgang får man gjerne ved å studere utviklingen i BNP målt i såkalt «kjøpekraftskorrigert valuta» og dividert på antall innbyggere.² Målt på denne måten har India dette årtusen opplevd en formidabel vekst i materiell levestandard. Om nivået i år 2001 var 100, hadde det i 2014 steget til 270 (Figur 2-1). Det er henimot en *tredobling* på bare 13 år. Denne tredoblingen er kanskje det viktigste empiriske kjennetegn ved Indias økonomi dette årtusenet, og ligger under alt vi ellers har å si i denne rapporten.

¹ The Economist (2012) er ett eksempel blant mange.

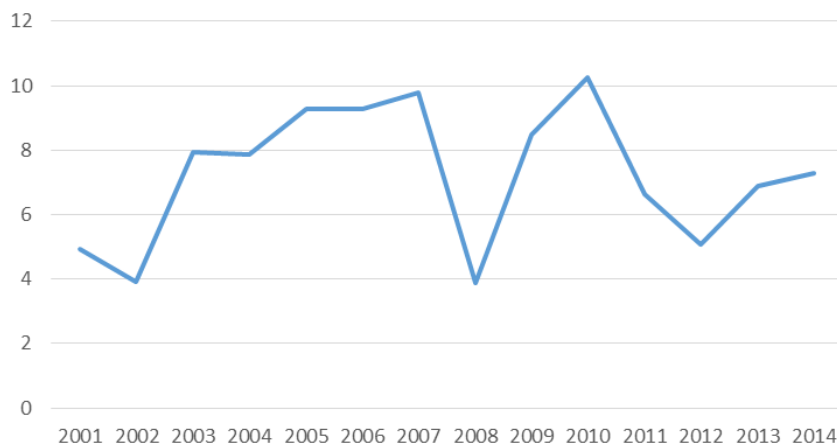
² Ved å studere *utviklingen i dette målet over tid* reduserer man problemer knyttet til at det nominelle nivået ikke nødvendigvis måles riktig. Ved å *kjøpekraftskorrigere* tar man hensyn til at både priser og lønninger kan være lavere i et land som India, uten at levestandarden er like mye lavere. Dessuten blir tallene inflasjonskorrigert. Ved å *dividere på antall innbyggere* korrigerer man for økonomisk vekst som skyldes befolkningsvekst, men ikke nødvendigvis hjelper gjennomsnittsinbyggeren.

Figur 2-1 Indias materielle levestandard per innbygger er nesten tredoblet fra 2001 til 2014. Kilde: Menon og Vista Analyse basert på tall fra Det internasjonale pengefondet IMF (2015). Kjøpekraftskorrigert BNP/capita.

Bak tallene for vekst i levestandard finner man høy økonomisk vekst. Den økonomiske veksten har i gjennomsnitt ligget på rundt 7 prosent årlig siden 2001. Tallene viser imidlertid at vekstraten har vært ujevn (Figur 2-2). I første del av årtusenet bygget den seg opp og årlig vekst kom nesten opp i ti prosent i 2007. Så ble India rammet av finanskrisen i 2008, før årlig vekst bygget seg opp til ti prosent nok en gang i 2010. Deretter gikk veksten raskt nedover igjen. Dette var mot slutten av Manmohan Singhs periode som statsminister og mange kommentatorer satte den relative nedgangen i forbindelse med hans svake regjering (se f.eks. The Economist, 2012). Fra 2012 har imidlertid veksten snudd nok en gang og gått opp nesten like brått som den før gikk ned. Til sammen fornemmer man en økonomi som kjører berg- og dalbane, men som kan vise til en tydelig langsiktig fremgang.

Figur 2-2 Årlig vekst i BNP i India 2001-2014. Kilde: Menon og Vista Analyse basert på tall fra Det internasjonale pengefondet IMF (2015). Faste priser.

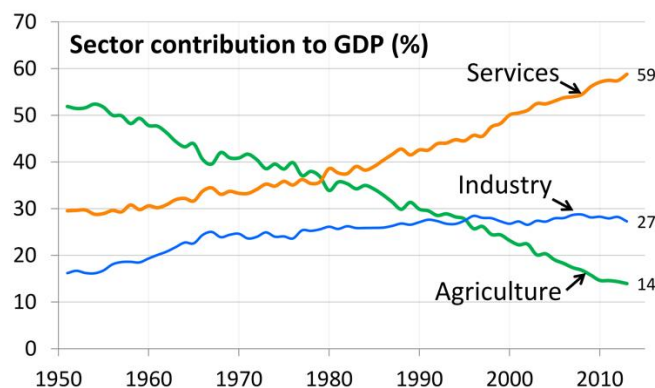

Når et land opplever økonomisk vekst, skjer det sjeldent eller aldri at næringene vokser i takt. For utviklingsland er det typiske forløpet at landbrukets andel synker, industriens andel flater ut, og tjenestenes andel øker. Figur 2-3 viser at India opplever akkurat dette forløpet. Det spesielle med India i en internasjonal sammenheng er at nivået på industriens andel er såpass lavt som 27 prosent. Tilsvarende tall for Kina, et land India liker å sammenlikne seg med, er oppunder 50 prosent. En viktig og uttalt økonomisk-politisk utfordring under Modi er nettopp å øke industriandelen i India.

Når tjenester og industri øker samtidig som landbrukets andel faller, er det lett å forklare hvorfor India opplever urbanisering. Urbanisering er både en konsekvens av økonomisk

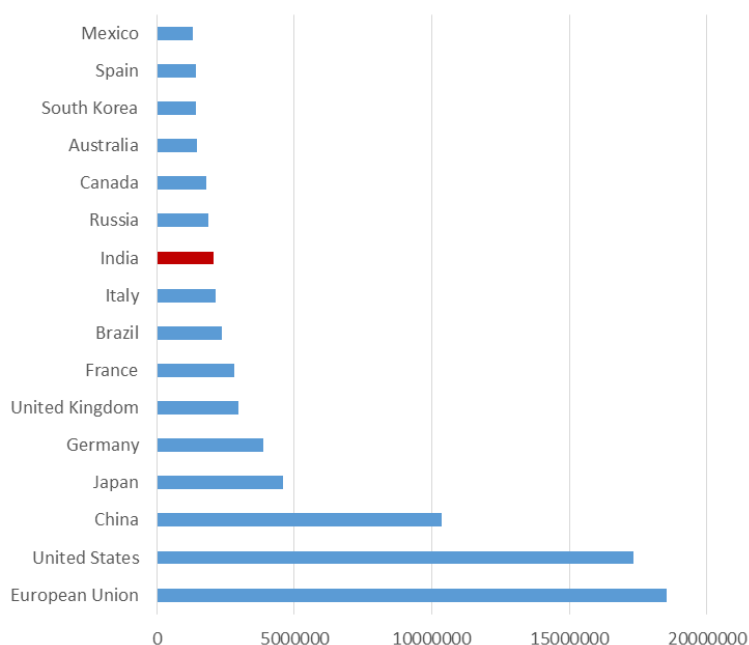
utvikling og vekst, og en kilde til ytterligere vekst. Senere i kapittelet viser vi at veksten i Indias byer fører med seg nye problemer, spesielt forurensning.

Figur 2-3 Næringssammensetningen i India: Landbrukets andel synker og industriens andel er stabilt lav. Kilde: Databook, Planning Commission, Government of India (2015)

Hvor har 15 år med økonomisk vekst brakt India i internasjonal sammenheng? Det er et interessant spørsmål for å vurdere landets geopolitiske posisjon i dag og i tiden fremover. I øyeblikket er India verdens niende største økonomi, med et bruttonasjonalprodukt på 2051 milliarder dollar i 2014 (Figur 2-4). Landets økonomi er større enn Russland, men marginalt mindre enn Italias økonomi. Japan og Kina er de to eneste asiatiske landene som er foran på listen. India er med andre ord en regional økonomisk stormakt. Tallene tilsier også at India snart kan kreve plass i G8 og liknende fora der lederne for de største økonomiene møtes. Tallene i Figur 2-4 er ikke kjøpekraftskorrigert, siden det er nominelt BNP som gir opphav til handel og investeringer og gir uttrykk for landenes styrke i den internasjonale økonomien.

Figur 2-4 India er verdens niende største økonomi. Nominelt BNP i ulike land 2014 målt i millioner US dollar. Kilde: IMF (2015)

2.2 Økonomisk politikk har lagt til rette for vekst

Det politiske grunnlaget for Indias økonomiske vekst ble lagt et tiår før dette årtusetet tok til. De første årene etter frigjøringen i 1947 førte statsminister Jawaharlal Nehru en linje som skulle erstatte Indias import med egen produksjon. Sentralisert planlegging skulle styre industrivirksomheten. Det innebar høye tollbarrierer og styring gjennom lisenser (licence raj), for å regulere av de private bedriftenes produksjon. Styringen var ment å avhjelpe de økonomiske ulikhetene. Den krevde imidlertid en stor offentlig administrasjon og et tungt byråkrati. Byråkratiet vokste også som effekt av statens forsøk på å holde arbeidsledigheten nede.

Skjerming av bedriftene svekket Indias konkurransekraft på lang sikt. Licence raj-systemet la også til rette for utstrakt korrupsjon innen byråkratiet. Reguleringene hindret bedriftenes investeringsstrategier og den indiske eksportandelen i verdenshandelen sank fra 1,9 prosent i 1950 til 0,6 prosent i 1973. En inngrodd skepsis til å slippe til multinasjonale selskaper ledet til at tiltak for modernisering måtte lånefinansieres. India fikk derfor en høy utenlandsgjeld som nådde 75 prosent av BNP i 1992 ifølge IMF.

Narasimha Rao tok over som statsminister i 1991 og satt i verk omfattende liberaliseringstiltak som gradvis har blitt forsterket gjennom de påfølgende årene. India ga likevel ikke helt slipp på sin planleggingsfilosofi. Proteksjonisme ble delvis opprettholdt for strategiske næringer (primært innen jordbruk, råvareproduksjon og industri) også etter at de utenlandske investeringene økte. Slik ble det mulig å bygge opp en innenlandsk produksjon i utvalgte næringer. Høye importbarrierer skapte samtidig incentiver for utenlandske investorer til å investere i produksjon i India for salg i India. IT-industrien var av de næringene som *ikke* ble regnet som strategisk. Det førte til at mye entreprenørkraft og investeringer ble kanalisert til IT-virksomheter i det som viste seg å være akkurat rett tid. Slik ble det indiske IT-eventyret skapt nærmest ved et tilfelle (Gregory m.fl., 2009).

Reformene i retning av en mer åpen markedsøkonomi på 1990-tallet bidro til raskere vekst. Tiden var preget av liberalisering av økonomien, som innebar industriell deregulering, privatisering av statseide virksomheter, økt eksport av indiske varer, og redusert kontroll av utenrikshandelen og utenlandske investeringer. Lisensordningen og importkvotene ble fjernet, tollbarrierene ble senket og bedriftene fikk lov til å inngå felles investeringer (joint ventures) med utenlandske aktører. På den annen side har myndighetene i New Delhi forsøkt å bremse globaliseringen ved å yte motstand mot de vestlige initiativene i WTO. Det er fortsatt utbredt skepsis i de fleste politiske leire i India til globalisering og utenlandske investeringer. Selskaper innen detaljhandel som Walmart (USA) og Carrefour (Frankrike) har for eksempel møtt stor motstand og ikke klart å etablere kjøpesentre i landet.

Over så vi at Indias økonomiske vekst avtok noe fra 2010. Det skyldtes en kombinasjon av nedgang i offentlig forbruk, lavere investeringer på grunn av investorers tvil til regjeringens vilje til å utvide de økonomiske reformene, og pessimisme knyttet til den globale utviklingen. I 2012 kunngjorde så den indiske regjeringen at den ville gjennomføre flere omfattende reformer for å unngå en ytterligere nedgang i den økonomiske veksten. Reformene betød at myndighetene tillot sterkere utenlandsk deltakelse i investeringsprosjekter. Sammen med optimismen som valget av Modi har ført med seg, har dette gitt økende vekst igjen.

Den nye runden med reformer og optimisme har blant annet åpnet dørene for Kina i India. Siden tidlig på 2000-tallet har kinesiske direkteinvesteringer i India økt kraftig, men har allikevel vært relativt beskjedne. Etter Modi kom til makten ser det ut til at dette vil

endre seg. I 2014 lovte Kinas President Xi investeringer i India til en verdi av 100 milliarder dollar over fem år. Dette skal primært gå til infrastrukturutbedringer som høyhastighetstog og veiutbygging.¹

2.3 India er Kinas økonomiske lillebror i Asia

I moderne tid er det bare ett annet stort land som kan vise til tilsvarende vekst som India. Det landet er naturligvis Kina. Både av historiske, kulturelle, geografiske og demografiske årsaker er det naturlig for India å sammenlikne seg med Kina. India har Kina som nabo, og i århundrer har de to landene påvirket hverandre kulturelt og maktpolitisk. Buddhismen ble for eksempel eksportert fra India til Kina, der den lenge var en dominerende religion. Vi kommer tilbake til det kulturelle og politiske forholdet mellom landene i kapittel 3.

Som en bakgrunn for den senere diskusjonen er det nyttig å sammenlikne makroøkonomiske hovedstørrelser i Kina og India. Figur 2-5 summerer opp det viktigste. Figuren viser økonomisk vekst i landene siden 2001 med IMF's prognose til 2020. Indias vekst er høy, men hvert eneste år til nå har Kinas vekst vært enda høyere. Vi kunne trukket linjene enda lenger tilbake, helt til 1978, og fortsatt ville Kinas årlige vekst vært til dels betydelig høyere enn Indias vekst. Det betyr at Kina per i dag har et helt annet nivå på sin økonomi. Den indiske økonomien er bare en femtedel av den kinesiske, jf. Figur 2-4.²

Figur 2-5 Vekst i indisk og kinesisk økonomi, faste priser. Kilde: IMF (2015)

Ser vi fremover i tid, kan bildet bli et annet. IMF's framskrivning til år 2020 tilser at indisk økonomisk vekst vil øke opp til åtte prosent i året. Den kinesiske veksten er ventet å gå ned til om lag seks prosent. For første gang på årtier vil indisk økonomisk vekst ligge klart og vedvarende over den kinesiske. I følge tallene skjedde vendepunktet der India gikk forbi, i 2015.

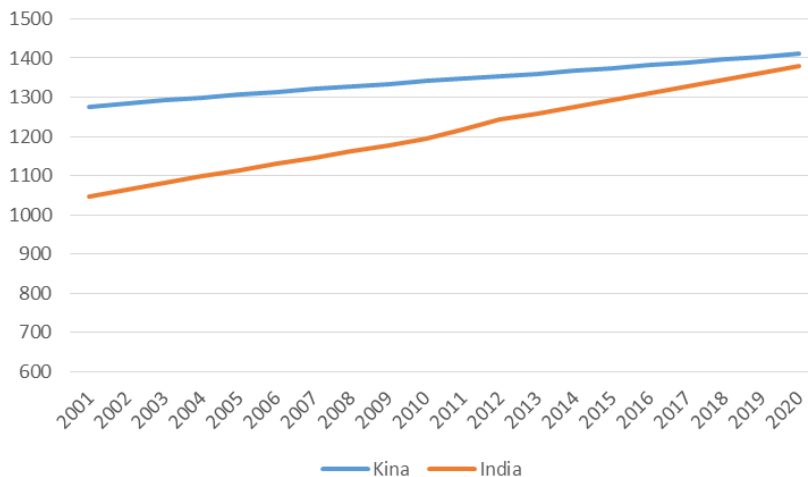
¹ Times of India, 13.11.2014, tilgjengelig på: <http://timesofindia.indiatimes.com/business/india-business/China-to-invest-100-billion-in-India-over-5-years/articleshow/42386772.cms>

² Dette forholdet holder også dersom vi ser på BNP per innbygger

Det er flere forhold som ligger bak det mulige vendepunktet. En grunnleggende faktor er at India nå har flere arbeidsføre enn Kina, og innen 2020 vil India ha nesten like stor befolkning (Figur 2-6). En annen grunnleggende faktor er at India i mange år har hatt en høy sparerate på mellom 25 og 35 prosent brutto som har bygget opp kapitalbeholdningen i næringslivet og lagt grunnlaget for vekst.¹ Spareraten er ikke så høy som Kinas (Figur 2-7), men India har som vi har sett en mindre industribase og hver krone investert betyr da et større prosentvis tillegg til kapitalbeholdningen. Til dette kommer forhåpninger til en vekstvennlig økonomisk politikk i India i årene fremover.

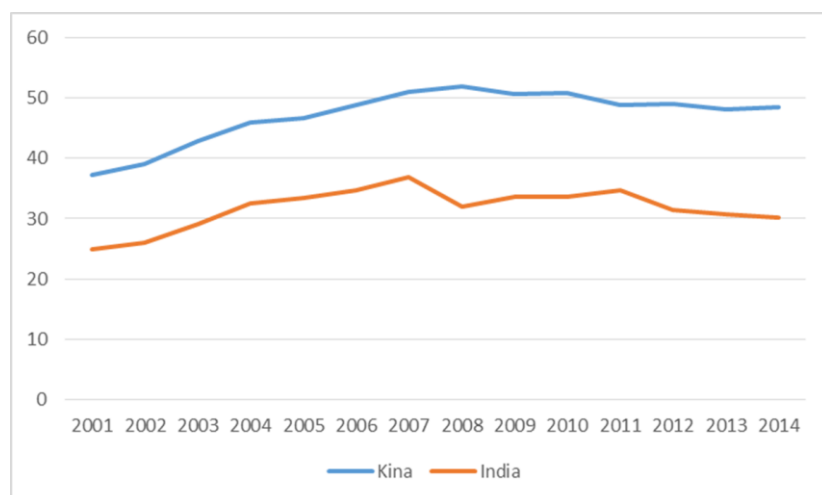
Dersom India har høyere prosentvis vekst enn Kina i lang tid, vil landet til slutt ta igjen Kina.² Men det er verdt å minne om at én prosent vekst i India i øyeblikket betyr langt færre varer produsert og konsumert enn én prosent vekst i Kina. Siden Indias økonomi bare er en femtedel av Kinas, betyr én prosents vekst i India faktisk bare femtedelen så mange varer som én prosents vekst i Kina. For en norsk eller annen eksportør er det jo volumet og ikke veksten som teller. Med vekstratene IMF antyder, vil det kinesiske markedet fortsette å øke mer enn det indiske målt i kroner ennå i lang tid, og den kinesiske økonomien vil derfor overskygge den indiske sett fra utenverden.

Figur 2-6 Indias befolkning tar snart igjen Kinas befolkning. Kilde: IMF (2015)

¹ Som en digresjon skal det nevnes at indere har en forkjærlighet for å spare i gull. Historisk har fattige indere uten tilgang til bankkonti brukt gull som spareform. De senere år har også velstående indere begynt å spare i gull, og dette har spredd seg i en slik grad at finansminister Palaniappan Chidambaram for et par år siden appellerte til alle indere å «resist the temptation». Mer enn halvparten av indisk sparing er kanalisert i fysiske objekter som gull, og det er dermed tilsvarende mindre som tilflyter bank- og finanssystemet. Den lave sparingen i bank har for velstående indere sin del sammenheng med at innskudd i bank gir lav avkastning (Economist 2013). Den lave avkastningen sies å skyldes at delstatene betaler en lav rente på sin gjeld.

² Man kan spørre seg hvor lang tid dette vil ta. Hvis vi for enkelhets skyld antar at India har to prosentpoeng større vekst enn Kina hvert år og husker at Kinas økonomi er fem ganger større, vil det ta minst 80 år før India tar igjen Kina. Med litt hell kan altså en indisk statsminister i 2096 fornøyd notere at hans land er på høyde med storebror i nord.

Figur 2-7 Spareraten i India er høy, men ikke så høy som Kina sin. Kilde: IMF

2.4 Dagens vekstmodell i India, sett i lys av Kina og andre øst-asiatiske land

Selv etter mange år med liberalisering og avregulering av økonomien i India, er det fortsatt tydelige forskjeller på hvordan India og de fremvoksende økonomiene i Øst-Asia, samt Kina har organisert sin økonomi. I sin omfattende beskrivelse og analyse av Indias økonomi, viser Arvind Panagariya (2008) hvordan India gjennom etterkrigsårene valgte å følge en helt annen vekstfilosofi enn land som Korea og Japan. 60- og 70-tallets tunge satsning på imports substitusjon og nasjonalisering av næringsvirksomhet, sto i skarp kontrast til eksempelvis Koreas eksportorienterte vekstmodell, der man bevisst valgte å liberalisere importen av både forbruksvarer og innsatsvarer til eksportrettet næringsliv. Med en gradvis åpning for økt internasjonal handel og utenlandske investeringer er det god grunn til å hevde at India nå legger grunnlag for en lignende vekstbane som det man har observert i mange av de fremvoksende økonomiene i Øst- og Sørøst-Asia. Panagariya presenterer også en grundig drøfting av i hvilken grad den høye veksten i andre asiatiske land kun er et resultat av eksportledet vekst, eller om mye av vekstmodellene også hviler på tydelige politiske satsninger på utvikling og investeringer i noen utvalgte næringer. Sannsynligvis kan veksten tilskrives begge forhold, men eksportorienteringen med en liberalisert importsektor anses som hovedkilden.

Når man sammenligner omfanget av utenrikshandel i India med Kinas og Malaysias utenrikshandel, så viser statistikken at India nå har en høyere eksport og import (målt i andel av BNP) enn det man har i Kina (tall fra Verdensbanken). I Kina har denne andelen ligget stabilt på rundt 20 prosent (både import og eksport) i årene etter 2000. I India har andelen økt fra rundt 13 prosent (samme tall for både import og eksport) i 2000 til knappe 25 prosent i 2014. Tallene for Malaysia er langt høyere, noe som i stor grad kommer av at Malaysia er en liten åpen økonomi med en relativt liberal handelspolitikk. Det faktum at Kina har en lavere eksport- og importandel målt i forhold til BNP illustrerer at Kinas sammensetning av økonomien er blitt holdt relativt stabil gjennom en høy investeringsaktivitet og økende konsum. Dels er investeringene drevet av kinesernes egen sparing, og dels er det drevet av høye utenlandske investeringer. På dette området skiller India seg fortsatt markant fra Kina og mange andre land med høy vekst i regionen. Innslaget av investeringsvekst i India må bli enda tydeligere. En eksportledet vekst i India må støttes opp med høye investeringer for å sikre høy produktivitsvekst og sterk konkurranseevne.

Det er grunn til å særlig vektlegge utenlandske investorers rolle i denne sammenhengen i India. Slike investorer sikrer ikke bare kapitaltilførsel. Men også teknologioverføring og kunnskapsspredning. India trenger sårt slik kompetanseoverføring ettersom omfanget av FoU og kunnskapsproduksjon henger langt etter de land som har hatt høy vekst i Asia. I følge Verdensbanken er andelen av befolkningen i India med utdanning på høyskole og universitetsnivå på ca. 10 prosent (2010). I Malaysia er tallet 24 prosent. FoU som andel av BNP utgjør 0,7 prosent i India mot 1,1 prosent i Malaysia og 1,7 prosent i Kina. Ser man på antall forskere og FOU-ansatte er forskjellene enda grellere. I India finner man 156 forskere per 1 million innbyggere. Tallet for Kina er 903 og for Malaysia 1467 (Tall fra Verdensbanken for 2010).

Med så store forskjeller i satsning på FoU, kunnskap og tilgang på utenlandske investeringer kan mange fristes til å si seg enig i Amartya Sens skepsis til potensialet for langvarig høy vekst i India. Satsningen på høy vekst gjennom en mer åpen og avregulert økonomi må i større grad gå hånd i hånd med en statsning på FoU, kunnskap, helse og infrastruktur. Det er sannsynligvis her de store utfordringene ligger fremover, men tallene i neste kapittel viser at mye går i riktig retning allerede.

2.5 Bred bedring i levekår, men et belte av delstater henger etter

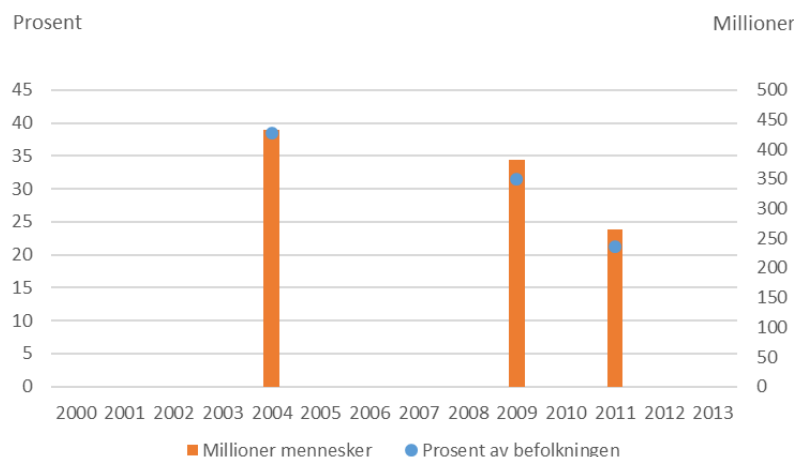
Mennesket lever som kjent ikke av BNP alene, og på de neste sidene viser vi hvordan indisk økonomisk vekst har spredd seg til en rekke andre levekårsindikatorer. Dette gir landet en robust bakgrunn for utenrikspolitiske og geopolitiske ambisjoner. Samtidig skal vi vise at det er en rekke indiske delstater som henger igjen i utviklingen. Grovt sett dreier det seg om et belte av folkerike stater i den nordlige delen av landet. Her er fortsatt fattigdommen stor, levealderen lav, analfabetismen høy osv. De store forskjellene innad i India antyder at landet har mange interne problemer å løse før det fullt ut har troverdighet som regional stormakt.

Fattigdommen er halvert på få år, men noen stater henger igjen

Vi begynner med å se på fattigdom, som i likhet med gjennomsnittlig BNP per innbygger er en indikator for materiell levestandard. I likhet med Kina tidligere, har India gjort store fremskritt i kampen mot fattigdom. Det ble gjort målinger i 2004, 2009 og 2011. *Andelen* fattige som lever på mindre enn USD 1,90 per dag¹ har sunket fra nesten 50 prosent i 1987, og nesten 40 prosent så sent som i 2004, til drøye 20 prosent i 2011 (Figur 2-8). Det er en halvering på få år. *Antallet* fattige har ikke sunket like raskt, på grunn av befolkningsveksten, men det gikk ned fra mer enn 400 millioner i 2004 til 265 millioner i 2011.

¹ USD 1,90 dagen (i 2011-priser) er fra oktober 2015 Verdensbankens primære fattigdomsmål. Det tilsvarer USD 1 dagen, som banken brukte fram til 2008 og USD 1,25 dagen (i 2005-priser) fra 2008.

Figur 2-8 Den ekstreme fattigdommen i India er på god vei nedover. Kilde: Verdensbanken Development Indicators (2015c)

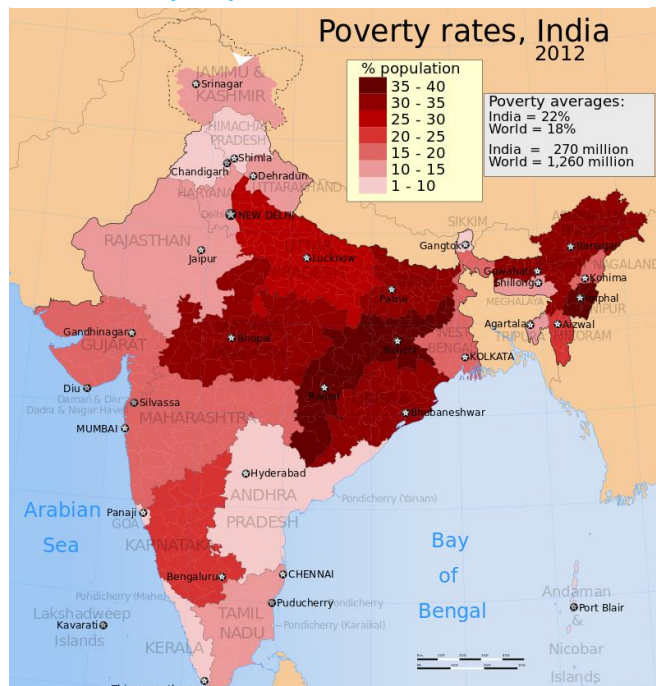

Fremgangen på nasjonalt nivå kan imidlertid ikke hindre at flere av delstatene i det sentrale nord fortsatt sliter med rotfestet, dyp fattigdom (Figur 2-10:). I Chhattisgarh, Jharkhand og Manipur er 35-40 prosent av befolkningen fattig, og i Orissa, Bihar, Madhya Pradesh, Assam og Arunachal Pradesh er andelen 30-35 prosent. Når det er sagt, så er den ekstreme fattigdommen nesten avskaffet i Kerala og Andhra Pradesh i sør, og Himachal Pradesh lengst i nord.

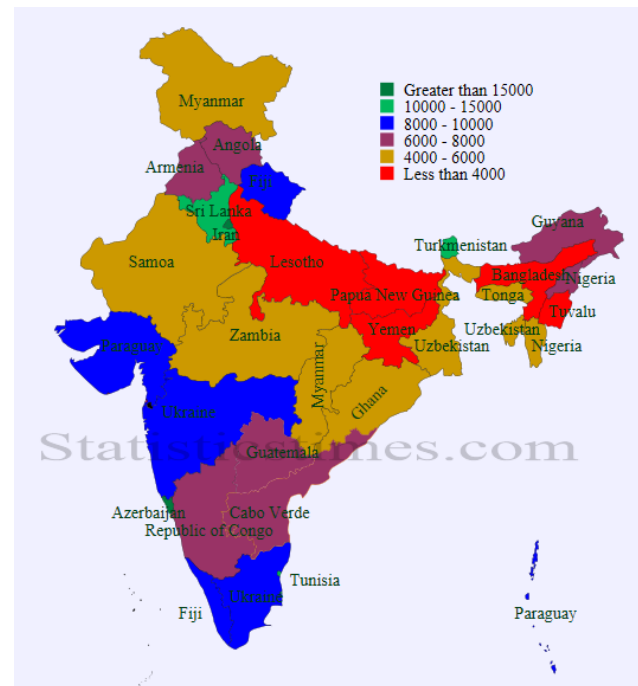
Når fattigdommen er såpass stor i enkelte stater, er det grunn til å tro at gjennomsnittlig levestandard også er ujevnt fordelt og følger fattigdomsmønsteret. Figur 2-9 bekrefter i stor grad dette inntrykket, selv om samvariasjonen ikke er perfekt. Blant delstatene i nord og øst dominerer de røde og gule fargene, som indikerer lavt BNP per innbygger. I sør og vest dominerer de lilla og blå fargene, som indikerer forholdsvis høyt BNP per innbygger. Lille Goa utmerker seg med en dyp grønn farge, som betyr særlig høyt BNP per innbygger.

Figuren illustrerer imidlertid også at ingen delstat i India kommer opp på europeisk nivå hva gjelder materiell velferd. Goa kan sammenliknes med Aserbajdsjan. Andre land i sammenlikningen er Zambia, Myanmar, Ghana og Jemen. Trass i høy økonomisk vekst i mange år er India fortsatt et meget fattig land.

Figur 2-10: I øst og nord er fattigdommen utbredt, i sør og lengst i nord er den nesten avskaffet. Kilde: Reserve Bank of India (2013)

Figur 2-9: BNP per innbygger i indiske delstater, og sammenliknbare land. Kilde: www.statisticstimes.com

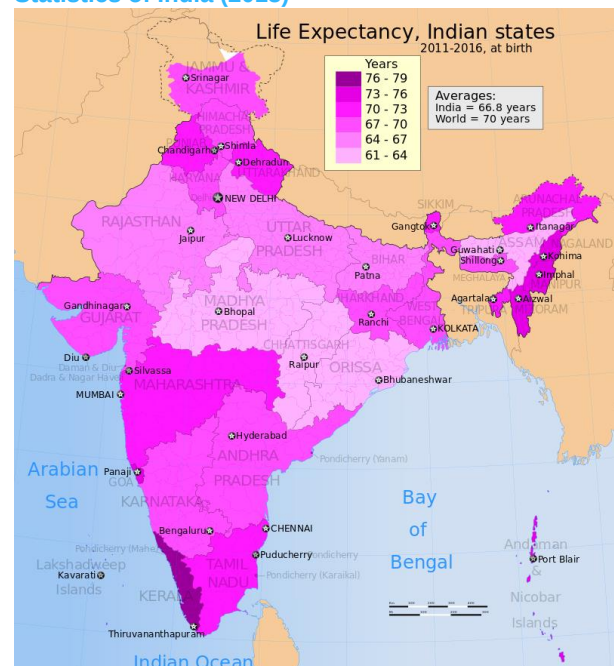

Levealderen har økt betydelig, men er mye høyere i sør

Når det kommer til stykket, er forventet levealder ved fødsel en like viktig levekårsindikator som inntekt og frihet fra fattigdom. Forventet levealder i India har vokst dramatisk. Så sent som i 1980 var forventet levealder bare 48 år. I 2001 var forventet levealder 62 år. På de ti årene fra 2001 til 2011 steg forventet levealder med fem år for menn og seks år for kvinner, eller drøyt et halvt år per år om man vil. Det må sies å være meget høyt.

Det er imidlertid ikke i alle delstater man kan forvente å leve lenge. Høyest er forventet levealder i Kerala og flere delstater i sør, mens den er lavest i Orissa, Madhya Pradesh, Assam og fattige Chhattisgarh. Fra disse delstatene og opp til Kerala er det en forskjell på 15 år. Det er et betydelig tillegg til en 60-årigs liv.

Figur 2-11 Forventet levealder er om lag 15 år høyere i Kerala enn i flere av delstatene i nord. Kilde: Vital Statistics of India (2013)

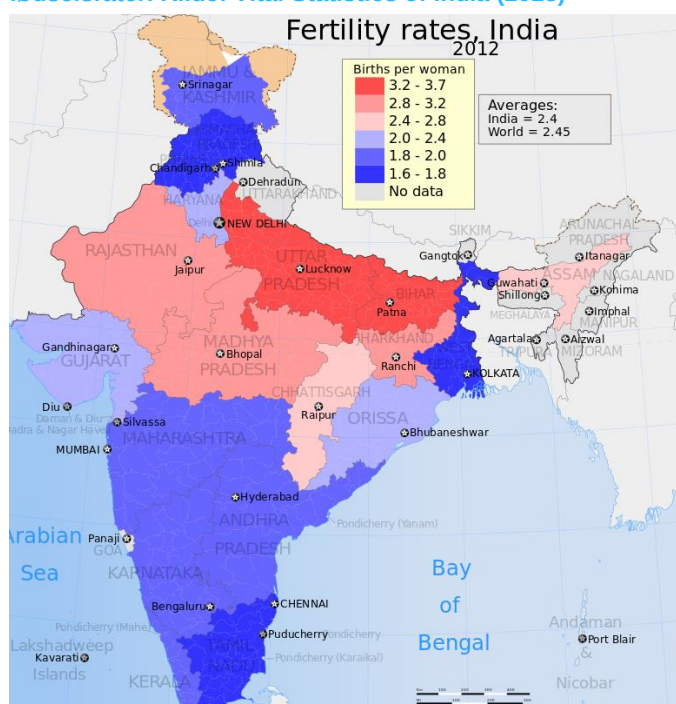

Spedbarnsdødeligheten er høyere i nord, fødselsratene også

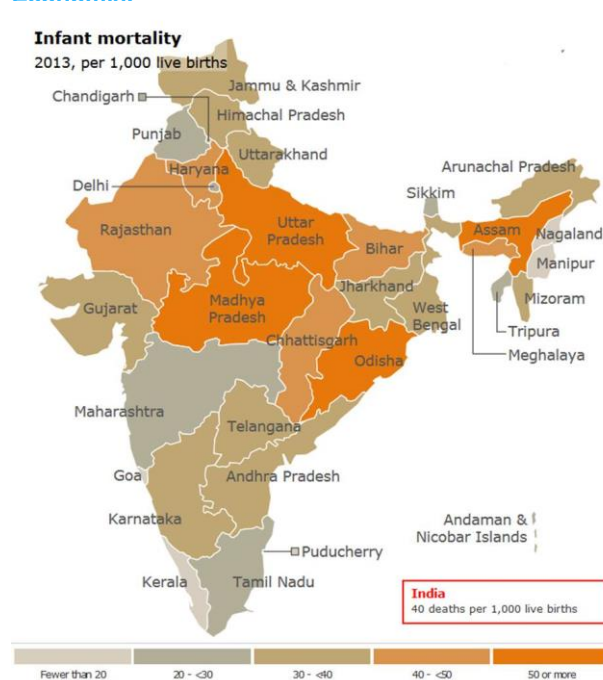
Store forskjeller i forventet levealder ved fødsel er ofte korrelert med forskjeller i barnedødelighet. Det følger nærmest av matematikken siden et barn som dør trekker kraftig ned på gjennomsnittet. Også i India stemmer det at lav forventet levealder betyr høy barnedødelighet. Kerala i sør, som altså har høyest forventet levealder, er delstaten med lavest barnedødelighet sammen med Nagaland og Manipur lengst nordøst mot Bangladesh. Madhya Pradesh, Assam og Orissa har høyest barnedødelighet sammen med Uttar Pradesh. Totalt i India er barnedødeligheten 40 per 1000. I vestlige land er den til sammenlikning 4-6 per 1000. Det er med andre ord fortsatt høy barnedødelighet i India som helhet.

Videre er høy barnedødelighet som oftest korrelert med høye fødselsrater. Tallene fra India bekrefter i store trekk dette. Uttar Pradesh, Bihar og andre delstater i nord har fødselsrate godt over 2, og er på linje med verdens fattigste land. Delstatene i sør har fødselsrater helt ned i 1,6, som er på linje med mange europeiske land, og lavere enn Norge.

Figur 2-13 Delstatene i det lavere nord har klart høyere fødselsrater. Kilde: Vital Statistics of India (2013)

Figur 2-13 Barnedødeligheten i India er høyere i nord og korrelert med forventet levealder. Kilde: The Economist

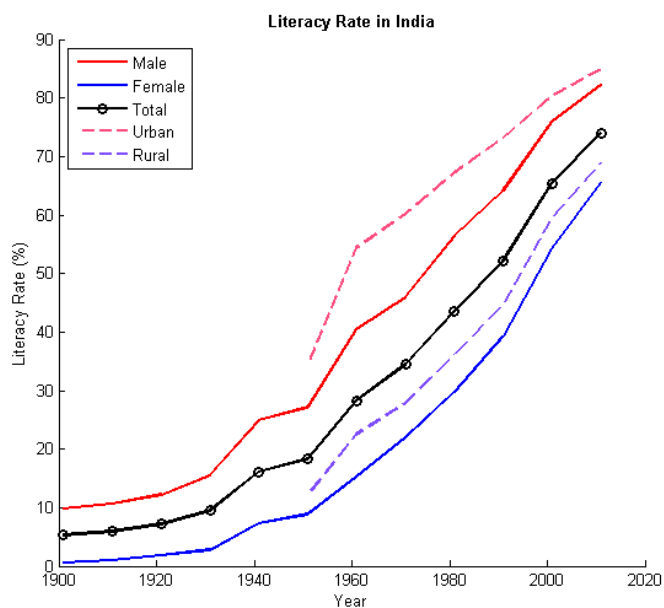

Mange flere kan lese og skrive, men flest i sør

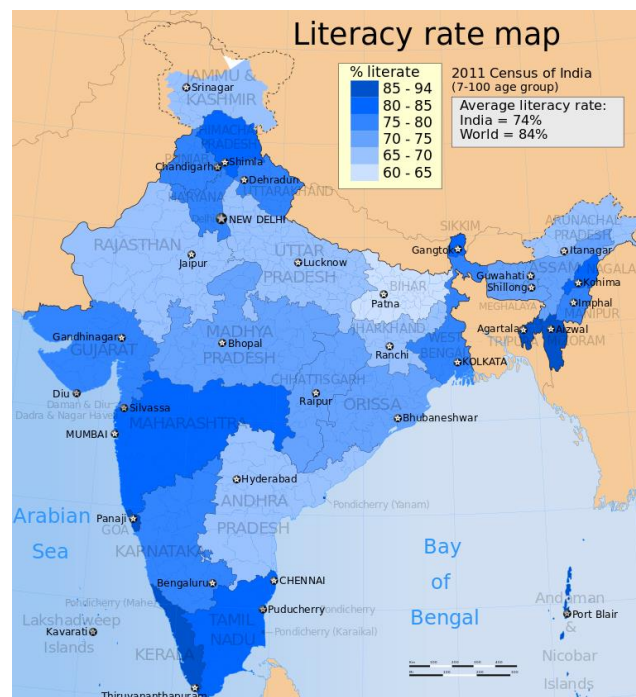
Det bildet at delstatene i det sentrale nord og til dels i øst kommer dårligere ut, mens sør og vest kommer bedre ut, finner vi igjen langs mange levekårsindikatorer. La oss først se på lese- og skriveferdighet. Det er langt flere nå enn før som kan lese og skrive i India (Figur 2-14). I 1991 var om lag halvparten av befolkningen analfabeter. I 2011 var andelen analfabeter drøyt 25 prosent, og nesten 75 prosent kunne lese og skrive. Det er særlig i byene og blant menn at lese- og skriveferdigheten er høy. Blant kvinner er den fortsatt bare vel 60 prosent (Figur 2-14).

Som så mye annet, er imidlertid lese- og skriveferdigheten ulikt fordelt mellom delstater, og i sør er det bedre enn i det sentrale nord. Mens Kerala i sør har omtrent 90 prosent lese- og skriveferdighet, ligger delstatene i det sentrale nord under 70 prosent, og i folkerike Bihar er andelen nede på 60-65 prosent. Analfabetisme er både en årsak til fattigdom og en konsekvens av fattigdom, og uansett er det et hinder for økonomisk utvikling i noen av Indias fattigste stater.

Figur 2-15 Lese- og skriveferdigheten i India har økt mye for alle grupper, men kvinner på landsbygda henger igjen. Kilde: Census of India (2011)

Figur 2-15 Stor forskjell i lese- og skriveferdighet mellom Kerala i sør og Bihar i nord. Census of India Renort (2013).

Elektrisitet, forurensing, sanitære forhold: Sør er bedre enn nord

Tilgang til elektrisitet er en annen faktor som korrelerer med fattigdom. For eksempel gjør tilgang til elektrisitet at skolegang og lekselesing går lettere, og elektrisitet er en essensiell innsatsfaktor for næringslivet. Tilgangen til elektrisitet i India er ujevnt fordelt, og igjen er bildet at delstatene i sør har god tilgang (mer enn 90 prosent av befolkningen), mens delstatene i det sentrale nord har til dels dårlig tilgang (mindre enn 50 prosent). Verst er situasjonen i Uttar Pradesh, Bihar og Assam (Census of India Report (2013)).

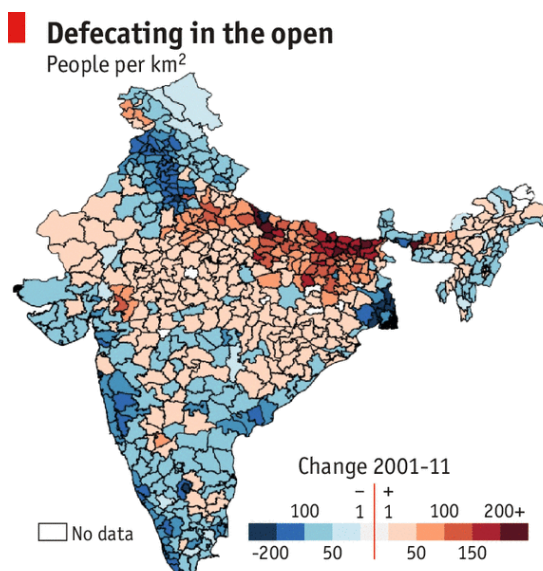
Befolkningen i India er kjent for å ha dårlige toalettforhold, og landet er igjen delt mellom nord og sør. I sør og rundt kysten bygges toalettkapasiteten ut, men i det sentrale nord er det faktisk stadig flere som ikke har tilgang til toalett (Figur 2-16). At antallet øker, skyldes befolkningsvekst.

Vi kan også ta med situasjonen når det gjelder forurensing. Mens det er byene i Kina som får mest oppmerksomhet for sin forurensing, er det faktisk de indiske byene som er verst. Tall fra Verdens helseorganisasjon WHO publisert i juni 2015 viser at fire indiske byer ligger på toppen når det gjelder forurensing målt ved PM_{2.5}, som er de minste og farligste partiklene (WHO har samlet tall fra 1600 byer verden over). Til sammen seks av de 10 mest forurensede byene i verden ligger i India, og 13 av de 20. Ingen kinesiske byer når opp, men kinesiske byer ser ut til å være underrepresentert i oversikten. Selvsagt vil en slik liste være påvirket av hvilke byer som velger å måle sin forurensing, og også hvordan det måles, men likevel gir den uttrykk for en interessant tendens. Indiske storbyer er svært forurenset.

Oppsummering

India er på vei fremover, ikke bare målt ved BNP, men også ved at nesten 150 millioner mennesker er brakt ut av ekstrem fattigdom, ved at levealderen øker betydelig og analfabetismen er på rask vei ned. Samtidig har vi sett at delstatene i India har så ulikt nivå på viktige indikatorer at det er som om de lever i ulike deler av verden. Tidsskriftet *The Economist* kaller India for «a continent masquerading as a country». Delstatene i sør anført av Kerala og Karnataka (der IT-hovedstaden Bangalore ligger) har brukbar levestandard, lite ekstrem fattigdom, høy forventet levealder, lav barnedødelighet, lave fødselstall, lite analfabetisme, høy grad av elektrifisering og bedre standard på miljø og sanitære forhold. I delstatene i det sentrale nord eksemplifisert av Chhattisgarh, Madhya Pradesh og Bihar er tilstandene langt dårligere langs nærmest alle dimensjoner. India opplever en opphoping av gode levekårsindikatorer i sør, og dårlige levekårsindikatorer i det sentrale nord.

Figur 2-16 Sanitære forhold er klart bedre i sør, men dårligere enn før i det sentrale nord. Kilde: *The Economist* (2014) og Rice Institute

2.6 Delstatenes vekstpotensial og samspill med land rundt India

I denne rapporten er den primære oppgaven å analysere Indias geopolitiske rolle, og det faktum at landets delstater er i meget ulik stilling er i første rekke interessant i den grad det belyser Indias geopolitiske rolle. Men det kan likevel være verdt å skissere en kortfattet forklaring på hvorfor situasjonen er som den er og hva som – basert på delstatenes interne prosesser – kan skje fremover.

Det er velkjent at forskjellige regioner i India har ulike tradisjoner for handel og kontakt med utlandet, noe som virker inn på både økonomisk utvikling og på geopolitikken. For eksempel har en stat som Tamil Nadu i Sør-India nære kontakter til Sri Lanka hvor det også er en betydelig tamilsk befolkning. Statene på vestkysten er historisk orientert mot den arabiske gulf og det østlige Afrika, noe som gir viktige føringer for utviklingen av handel og politiske relasjoner der. I nordøst har Vest Bengal stor innflytelse på utviklingen av relasjoner med Bangladesh.

De handelspolitiske relasjonene eller mangel på relasjoner preger også delstatenes styresett. Delstatene på vestkysten er kjent for en forholdsvis liberal økonomisk politikk og velfungerende institusjoner som altså har frembrakt slikt som tilgang til elektrisitet, et skolesystem der barna lærer å lese og skrive og et helsesystem der barnedødeligheten er lav. Delstatene i det sentrale nord, derimot, er kjent for et byråkratisk styresett, manglende infrastruktur og institusjoner som ikke løser analfabetismen og lar barnedødeligheten forbli høy.

Disse allmenne oppfatningene om indisk styresett og institusjoner på delstatsnivå er nylig blitt testet i to store, sammenliknende analyser fra Cato Institute (2013) og Verdensbanken (2015). Cato Institute, som er en konservativ amerikansk tenketank, rangerer delstatene etter hvor godt de ivaretar «økonomisk frihet». I praksis handler det om tre variable:

- Størrelsen på offentlig sektor (skatter, offentlige utgifter og offentlig sysselsetting)
- Lovverk og sikkerhet for eiendomsrettigheter
- Regulering av arbeidsmarkedet og bedriftene

Verdensbankens analyse fungerer mer som et barometer for endring. Det tas utgangspunkt i 98 reformer som delstatene sluttet seg til under en «Make in India» workshop i desember 2014 og som tar sikte på å forenkle forretninger (Ease of Doing Business) i landet. Rapporten måler i hvilken grad delstatene har gjennomført de 98 reformene. Reformene berører mer spesifikt åtte hovedområder:

1. Å starte en bedrift
2. Adgang til næringsarealer og byggetillatelse
3. Overholdelse av miljøreguleringer
4. Overholdelse av arbeidsmarkedsreguleringer
5. Tilgang og tillatelse til vann, strøm, gass, kloakk mv (utilities)
6. Overholdelse av skatteregler
7. Utføring av inspeksjoner
8. Overholdelse av kontrakter

Selv om de to undersøkelsene er noe forskjellige i fokus (én måler status og én måler endring, for eksempel) er det mer eller mindre de samme delstatene som skårer best på

begge. Nummer 1 og best i begge undersøkelsene er Gujarat, en delstat på vestkysten. Gujarat bekrefter tesen om at delstatene med åpne økonomier og fokuset vestover også har det beste styresettet. Dessuten er det jo særlig interessant at Gujarat kommer på topp i lys av at den til 2014 ble styrt av nåværende statsminister Modi. Nummer to på Verdensbankens liste og nummer tre på Cato Institute sin liste er Andhra Pradesh, som befinner seg i sørøst og skårer godt på de ulike levestandardindikatorer.

Tabell 2-1 Delstatenes styresett rangert av Cato Institute og Verdensbanken

Delstat nr	Cato Institute «Economic Freedom of the states»	Verdensbanken «State Assessment Report»
1	Gujarat	Gujarat
2	Tamil Nadu	Andhra Pradesh
3	Andhra Pradesh	Jharkhand
4	Haryana	Chhattisgarh
5	Himachal Pradesh	Madhya Pradesh
6	Madhya Pradesh	Rajasthan
7	Rajasthan	Odisha
8	Chhattisgarh	Maharashtra
9	Karnataka	Karnataka
10	Kerala	Uttar Pradesh
11	Maharashtra	West Bengal
12	Jammu og Kashmir	Tamil Nadu
13	Punjab	Telangana
14	Uttarakhand	Haryana
15	Odisha	Delhi
16	Uttar Pradesh	Punjab
17	West Bengal	Himachal Pradesh
18	Jharkhand	Kerala
19	Assam	Goa
20	Bihar	Puducherry
21		Bihar
22		Assam
23		Uttarakhand

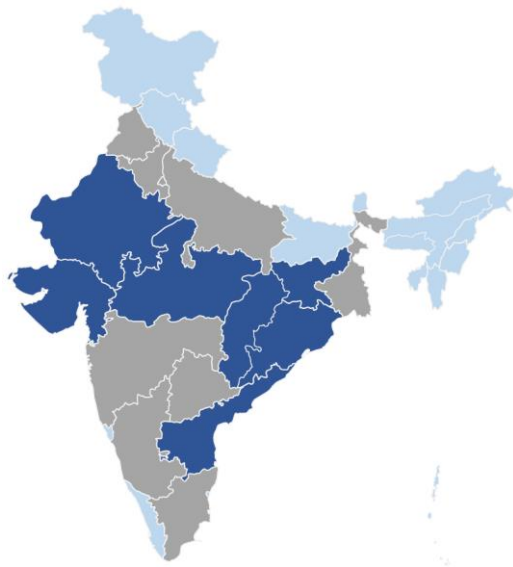
24	Chandigarh
25	Andaman og Nicobarøyene
26	Tripura
27	Sikkim
28	Mizoram
29	Jammu og Kashmir
30	Meghalaya
31	Nagaland
32	Arunachal Pradesh

Merk: Cato Institute sin liste omfatter 20 delstater

Deretter skjer det imidlertid en meget interessant dreining i Verdensbankens liste i forhold til Cato Institute sin. Cato Institute sin liste følger i store trekk delstatenes økonomiske og sosiale suksess. Tamil Nadu i sør ligger høyt oppe, sammen med Haryana og Himachal Pradesh lengst i nord-vest. Jharkhand, Assam og Bihar ligger på bunn. Dette er delstater med problemer. Dersom man tror at sikkerhet for eiendomsrettigheter, hensiktsmessig regulering av arbeidsmarkedet og en offentlig sektor som ikke er for stor (i hvert fall ikke dersom det finnes elementer av klassestat) er viktige tilstandsparametere for en delstats langsiktige stilling, så forklarer Cato Institute sin rangering situasjonen godt.

I Verdensbankens måling, som altså legger vekt på endringstempo heller enn tilstand, er det imidlertid flere av de svakeste delstatene som kommer på de neste plassene etter Gujarat og Andhra Pradesh (Figur 2-17). Det beltet av delstater vi i denne gjennomgangen har vist skårer dårligst langs mange levekårsindikatorer, er faktisk blant de beste i Verdensbankens måling. Delstater som skårer best langs mange levekårsindikatorer, som Kerala, hører til i den svakeste gruppen i Verdensbankens måling. Verdensbanken kaller gruppen som omfatter Kerala for «*Jump Start Needed*». Chhattisgarh og Madhya Pradesh er stolte medlemmer av gruppen *Aspiring Leaders*.

Figur 2-17 Delstatene i det sentrale nord er de flinkeste til å gjennomføre reformer for å bedre forretningsklimaet. Kilde: Verdensbanken (2015). Mørk blå = best (Aspiring Leaders), grå = nest best (Acceleration Required), lys blå = sist (Jump Start Needed)

Man skal selvsagt ikke legge for mye i en slik måling, men den antyder like fullt at Indias fattigere delstater i de kommende år vil kunne løse flere av sine største interne problemer og nærme seg de rikere delstatene. Det vil i tilfelle legge grunnlaget for et enda sterkere India i geopolitisk sammenheng.

3. Regional integrasjon og geopolittikk

3.1 Bakgrunn: Geopolitiske posisjoner og utenrikspolitisk orientering

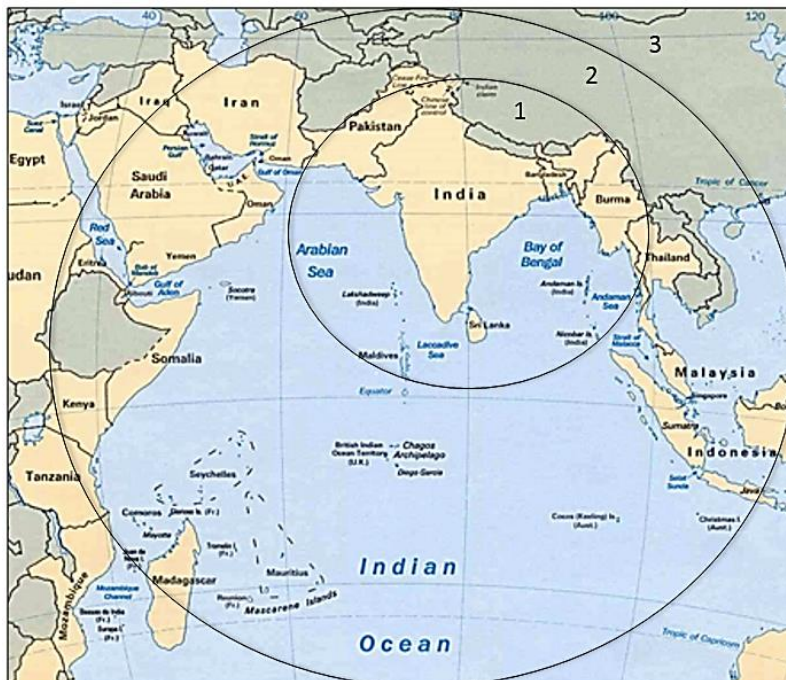
3.1.1 Indias geopolitiske posisjon(er)

Kautilya (ca. 350-283 fvt.) var rådgiver for Chandragupta, som bygget opp Maurya-imperiet – det første indiske riket som omfattet hele dagens India (unntatt litt i sør) samt dagens Pakistan og Bangladesh. Kautilya forfattet skriftet *Arthashastra*, en håndbok for hvordan man skal styre et imperium. Her introduserte Kautilya det strategiske begrepet «sirkler av stater», et begrep indiske politikere viser til den dag i dag. Tanken er at riket er omsluttet av tre konsentriske sirkler med stater, som krever ulike strategiske innfallsvinkler. Den første sirkelen er naturligvis nabostatene, som man bør ha et godt, eller i det minste sterkt forhold til. Den neste sirkelen er dine naboers naboer, som er viktige for å kunne kontrollere naboene og som kan være gode handelspartnere. Den tredje sirkelen er resten av verden, som har mindre strategisk interesse men fortsatt kan være viktige handelspartnere.

Med Kautilyas perspektiv for øye kan vi si at Indias strategiske omland består av følgende tre sirkler (jf. figur 3.1 under):

1. Nabolandene i Sør-Asia samt Tibet
2. Den såkalte *Indian Ocean Region*, som utgjør en bue fra Øst-Afrika, over Saudi-Arabia og den Persiske Golf, til Afghanistan og Kina, og ned til Thailand, Malaysia, Singapore og Indonesia, samt Det indiske hav
3. Resten av verden inkl. multilaterale fora (FN, G20, WTO, BRIKS etc.)

Figur 3-1: India og utlandet organisert i "sirkler av stater". Utarbeidet av Menon og Vista analyse

Indias geografiske plassering gjør at landet gjennom historien har inntatt en rekke geopolitiske posisjoner. Mange av disse posisjonen er fortsatt aktuelle og de ligger dypt

rotfestet i indisk selvforståelse. I tillegg skapes nye og mer moderne geopolitiske posisjoner basert på nyere økonomiske og politiske forhold.

Det indiske subkontinent er for det første det naturlige og historiske sentrum i regionen Sør-Asia. India grenser til alle landene i Sør-Asia mens ingen av de andre grenser til hverandre. Allerede mauryaene (322–185 f.Kr.) styrte hele subkontinentet fra dagens India, nærmere bestemt dagens Patna i delstaten Bihar. Mogulene styrte på 16- og 1700-tallet et rike med en lignende utstrekning som dagens fra Delhi-området. Deretter kom britene som i styrte kronkolonien India som strakte seg fra Iran i vest og til Burma (dagens Myanmar) i øst.

Det indiske subkontinent utgjør et maritimt bindeledd mellom Vest-Asia og Øst-Asia. India har en strategisk plassering i forhold til maritim handel i og gjennom det indiske hav, ikke minst som følge av at Andaman-øyene er indiske. Omkring en fjerdedel av verdenshandelen (varer) passerer gjennom Malakkastredet hver år og inn i den indiske delen av det indiske hav. I indisk utenrikspolitikk anses store deler av det indiske hav som Indias nærområde, og det anses som viktig at India har en styrende rolle i forvaltningen av området og den maritime virksomheten som foregår der.

India er en storimportør av fossile energikilder og helt avhengig av sikre forsyninger av olje og gass for å kunne fortsette den økonomiske veksten (Ogden 2014: 62-64). India er videre i overveiende grad avhengig av import fra Midtøsten (72 prosent, 2010), noe som gjør aksene vestover særlig viktig. Indiske politikere er således interessert i å utvikle rørledninger for transport av olje og gass vestover, men dette er vanskelig pga. forholdet til Pakistan. Også Afrika (særlig Nigeria og Angola) er en betydelig kilde til energiimport (16 prosent, 2010), noe som gjør at energistrategiske hensyn virker inn på Indias utenrikspolitikk i Afrika. Indiske politikere ønsker å diversifisere energiimporten for å gjøre India mindre sårbare, og da er særlig Sentral-Asia og Myanmar (med gassfelt *offshore*) områder hvor politikerne ser muligheter for å utvikle samarbeid. Kompliserte politiske relasjoner til naboland som Pakistan og Bangladesh og også sikkerhetsspørsmål (Afghanistan) gjør det imidlertid vanskelig å få til.

I en urolig region med mange uavklarte grensestrekkninger, flere kriger de siste tiårene, kaldkrigstilstand med Pakistan og ulike former for opprørsgrupper og terror, har Indias statsledere søkt utenrikspolitiske allianser som kan styrke Indias posisjon. Under den kalde krigen utviklet India et nært forhold til Sovjet, som balanserte samarbeidet mellom Pakistan, Kina og USA i regionen. I nyere tid har India styrket forholdet til USA, og i begge land ses dette som en hensiktsmessig allianse for å balansere Kinas økende innflytelse regionalt. I dagens multipolare verden er allianseforhold imidlertid mindre entydige enn under den kalde krigen. India har de siste årene fått nærmere relasjoner til Kina, og både USA og Kina har fortsatt nære relasjoner til Pakistan.

3.1.2 Indisk utenrikspolitikk: Økende fokus på økonomi og regionalt samarbeid

Indias første statsminister, Jawaharlal Nehru, uttalte at *"foreign policy is the outcome of economic policy, and until India has properly evolved her economic policy, her foreign policy will be rather vague, rather incoherent, and will be groping."*¹

Når man ser tilbake på det uavhengige Indias utenrikspolitiske historie synes det allikevel klart at historisk sett har ulike ideologiske og territorielle hensyn tendert til å trumfe økonomiske hensyn i staten Indias interaksjon med nabolandene. Dette har skapt en

¹ Sitert i Ogden 2014: 53.

historisk bakgrunn der økonomisk samhandling er blitt undertrykt, og som gir et stort handlingsrom for å realisere regional økonomisk integrasjon i årene som kommer.

Nehru var på 1950- og 1960-tallet opptatt av at et avkolonisert og sosialistisk orientert India skulle være en ny slags stat, som unngikk å blande seg i stormaktenes maktpolitikk og støttet svakere staters rett til autonomi og demokrati. Som en forlengelse av dette spilte India en ledende rolle i den såkalte Non-Aligned Movement, som skulle utgjøre en middelvei for utviklingsland under den kalde krigen – mellom Vesten og Østblokkstatene. Kinas overraskende annektering av Aksai Chin-plataet i Kashmir i 1962 ga imidlertid den indiske utenrikspolitiske idealismen (og Jawaharlal Nehru personlig) en knekk, noe som bidro til at indiske politikere styrket Indias strategiske bånd med Sovjet for å balansere fiendene Pakistan og Kina. Til tross for Nehrus utenrikspolitiske idealisme i tiden etter frigjøringen fortsatte indiske myndigheter britenes tradisjon med å føre en semi-imperialistisk politikk overfor små naboland som Nepal, Sikkim og Bhutan.

Indias utenrikspolitikk fikk på 1970- og 1980-tallet en mer realpolitisk orientering, og India inntok en aktiv rolle som "storebror" i nabolaget. India bidro for eksempel militært til at Øst-Pakistan løsrev seg fra Pakistan i 1971 og ble til Bangladesh, og India var aktiv på Sri Lanka både i 1971 og i perioden 1987-1989. Dette bidro generelt ikke til at de mindre nabolandene ble mer vennligstemt overfor et dominerende India. Som Ogden (2014: 109) bemerker: *"India's interventions across South Asia and overriding asymmetry in virtually all facets have fed the region's collective suspicion of New Delhi, reducing the possibility of regional institutions emerging."* I 1985 etablerte landene i Sør-Asia SAARC (*South Asian Association for Regional Cooperation*), som den siste regionen i verden til å etablere et slikt forum. SAARC har imidlertid så langt vist seg å være et lite effektivt forum for konkret samarbeid.

Avslutningen av den kalde krigen innledet en ny æra i indisk utenrikspolitikk, preget av en gradvis liberalisering og åpenhet i økonomien, et større fokus på pragmatisme og utvikling av relasjoner i nærområdet. Det handlet om en generell utenrikspolitisk nyorientering i en multipolar verden. Statsminister P.V. Narasimha Rao lanserte i 1991 en ny *Look East Policy*, rettet mot å styrke relasjoner og øke handelen med Sørøst-Asia, en politikk som har blitt fulgt opp aktivt av etterfølgende statsministre og som har gitt gode resultater. Statsminister I.K. Gujral lanserte i 1996 et sett utenrikspolitiske prinsipper ("Gujral-doktrinen") med henblikk på å bedre det regionale samarbeidet i Sør-Asia. Her anførte Gujral at India skal være raus overfor nabolandene, at landene ikke skal blande seg i hverandres interne forhold og respektere grenser, og avklare alle uenigheter gjennom forhandlinger. Med det var perioden hvor India fungerte som intervenerende storebror i regionen effektivt over.

2000-tallet har, som tidligere omtalt, vært preget av sterk økonomisk vekst og at India i økende grad blir sett på som en makt av global betydning (noe også statusen som atommakt etter prøvesprengningene i 1998 bidro til). India har utviklet en strategisk relasjon til og økt samarbeid (kjernekraft) med USA siden 2004, og har spilt en aktiv rolle i multilaterale fora som WTO, BRIKS og G20. Dagens India har et utenrikspolitiske perspektiv som kan illustreres med den såkalte Manmohan-doktrinen, fra en tale av daværende statsminister Manmohan Singh:

"[Indian foreign policy] is shaped by our commitment to our economic development and to the development of all developing economies, within the framework of an open society and an open economy. It is shaped by our yearning to recover our lost space in the global economy and our economic status in the comity of Nations. It is shaped by our desire to build bridges with our neighbours and economic partners. It is shaped by our firm and

sincere commitment to a future of shared peace, freedom and development in our neighbourhood."¹

Indias forholdsvis høye økonomiske vekst siden tidlig 2000-tall har gjort landet til en av verdens ti største økonomier og gitt landets ledere aspirasjoner om at India skal være en global stormakt. Det har gjort indisk utenrikspolitikk mindre fiksert på lokale konflikter og gitt et bredere utsyn som har satt lokale problemer i perspektiv. En holdning som har blitt mer tydelig i indisk utenrikspolitikk, og som går tilbake til Gujral-doktrinen, er at India må respektere og være raus overfor sine mindre naboer for å kunne få til en positiv dynamikk i regionen. Da den nåværende indiske statsminister Narendra Modi ble innsatt som statsminister inviterte han lederne for alle nabolandene til seremonien, et symbolsk uttrykk for betydningen av å fortsette arbeidet med å styrke samarbeidet regionalt. En mer samordnet håndtering av sikkerhetsproblemene i regionen og en positiv økonomisk dynamikk er i dag en forutsetning for at India skal kunne realisere sine stormaktambisjoner.

3.2 India og Sør-Asia: En viktig, men ustabil og lite integrert region

3.2.1 Sør-Asia er viktig som Indias nærområde

Man kan kanskje fort tenke at Sør-Asia i det store bildet er lite viktig for Indias økonomiske utvikling. India er allerede en av verdens ti største økonomier og handelen med nabolandene utgjør en minimal del av dette. I 2013 utgjorde eksporten til nabolandene i Sør Asia mindre enn 5 prosent av Indias totale eksport, og nabolandenes andel av indisk import var enda mindre – under 1 prosent (OECD 2015).

Tabellene under gir oss en oversikt over landene i regionen. India er naturligvis giganten, men nabolandene er langt fra å være ubetydelige til sammenligning. Til sammen utgjør nabolandene et marked på nesten en halv milliard mennesker (458 millioner). Landene har i mange henseender en felles historisk bakgrunn og sterke kulturelle bånd, noe som gjør potensialet for økonomisk integrasjon stort. Regionen har i flere år nå hatt en kraftig økonomisk vekst og Verdensbanken anslår at årlig økonomisk vekst i regionen vil øke fra 7 prosent i 2015 til 7,6 prosent i 2017 (Verdensbanken 2015). Eksport- og importtallene vi refererte over illustrerer at India har et enormt uutnyttet handelspotensiale i sitt nærområde.

Tabell 3.1 og 3.2: Data for India og nabolandene i Sør-Asia. Utarbeidet av Menon og Vista Analyse

	Areal (km ²)	Befolkning	Grense, India
India	3,287,263	1,206 mill.	-
Pakistan	796,095	190 mill.	2,912 km.
Bangladesh	143,998	161 mill.	4,053 km.
Nepal	147,181	30 mill.	1,690 km.
Bhutan	38,394	0.7 mill.	605 km.
Myanmar	676,578	55 mill.	1,463 km.
Sri Lanka	65,610	21 mill.	-
Maldivene	298	0.4 mill.	-
Kilde	CIA Factbook	CIA (2012)	CIA

¹ Speech by Prime Minister Dr. Manmohan Singh at India Today Conclave, New Delhi, February 25, 2005. Tilgjengelig på: <http://www.mea.gov.in/Speeches-Statements.htm?dtl/2464/>

	BNP (USD)	BNP (PPP)/cap.	Vekst (2014)	Andel, Sør Asia BNP
India	2,051 mrd.	5,808 USD	7.4%	77.5%
Pakistan	246 mrd.	4,749 USD	5.4%	9.3%
Bangladesh	184 mrd.	3,391 USD	6.1%	6.9%
Nepal	20 mrd.	2,388 USD	5.5%	0.8%
Bhutan	2 mrd.	7,662 USD	6.3%	0.1%
Myanmar	63 mrd.	4,752 USD	8.5%	2.3%
Sri Lanka	75 mrd.	10,410 USD	7.4%	2.8%
Maldivene	3 mrd.	13,312 USD	7.6%	0.1%
Kilde	IMF 2014	IMF 2014	World Bank	IMF 2014

Bedre samarbeid og stabilitet i regionen vil redusere Indias sikkerhetsproblemer og bidra til at regionale ressurser og komplementaritet kan utnyttes langt bedre enn i dag. For eksempel ville India kunne bedre sin energisikkerhet med import av olje og gass fra Sentral-Asia og Myanmar, og India ville i større grad kunne investere i utviklingen av nabolandenes økonomier. Videre er det klart at bedre samarbeid og stabilitet i regionen er av stor betydning for at ulike delstater i India skal kunne utløse sitt økonomiske potensial. For eksempel vil bedre relasjoner til Pakistan ha stor betydning for den økonomiske utviklingen i stater som Jammu & Kashmir, Punjab og Gujarat. Og bedre relasjoner til Bangladesh og Myanmar vil ha stor betydning for den økonomiske utviklingen i stater som Vest Bengal og Indias *landlocked* nordøstlige hjørne (med statene Assam, Nagaland, Tripura). Sør-Asia er imidlertid en meget vanskelig og komplisert region å operere i, noe vi skal se nærmere på i neste avsnitt.

3.2.2 Sør-Asia er en ustabil region med sterke skillelinjer

På tidsskriftet *Foreign Policy*s årlige rangering av verdens mest skjøre stater (*fragile states*) er alle Indias naboland (unntatt lille Bhutan) i den øverste femtedelen av verdens land og kategorien RØD (*alert*).¹ For eksempel er Pakistan på nivå med Irak, Bangladesh og Sri Lanka på nivå med Kongo, og Nepal på linje med Rwanda. Og situasjonen er ikke stort bedre i neste sirkel (nabolandenes naboland), hvor vi finner land og territorier som Iran, Afghanistan, Tadsjikistan, Tibet, og Myanmar.

Alle nabolandene har svake økonomier. Som det fremgår av tabellen over har de fleste av nabolandene et kjøpekraftsjustert BNP per capita på mindre enn USD 5 000 (IMF 2014), noe som er lavere enn land som Moldova og Laos. Pakistan, med 190 millioner innbyggere, har en økonomi som er litt mindre enn Irlands (4,5 millioner innbyggere). Og Bangladesh, med 161 millioner innbyggere, har en økonomi som er litt mindre enn Romanias (20 millioner innbyggere).

Regionen er videre preget av dype konflikter, terror og en betydelig grad av mistillit overfor India i nabolandene. Vi skal gå litt nærmere inn på det i beskrivelsen av de bilaterale forholdene, men vi kan kort peke på noen forhold som illustrerer omfanget av problemene. Forholdet mellom India og Pakistan er preget av en kaldkrigstilstand, landene har utkjempet tre kriger om Kashmir de siste femti årene (senest i 1999) og landene er ikke enige om Kashmir-regionens status. India har i flere områder uavklarte grenser mot Kina, dagens grense blir ikke alltid respektert og landene har store troppekonsentrasjoner på ulike steder langs grensen (for Indias del særlig i Arunachal Pradesh). Regionen er plaget av islamistisk terror og aktører i Bangladesh og/eller Pakistan støtter militante islamske grupper i India, som har utført aksjoner (mest spektakulært i Mumbai i 2008). Revolusjonære maoistiske grupper er aktive i Nepal og

¹ <http://foreignpolicy.com/2015/06/17/fragile-states-2015-islamic-state-ebola-ukraine-russia-ferguson/>

betydelige deler av det østlige India (naxalittene), og også andre revolusjonære grupper har truet og/eller truer sikkerhet og stabilitet (sikher og tamilske frigjøringsbevegelser, militante hindunasjonalister og lokale grupper i nordøst-India).

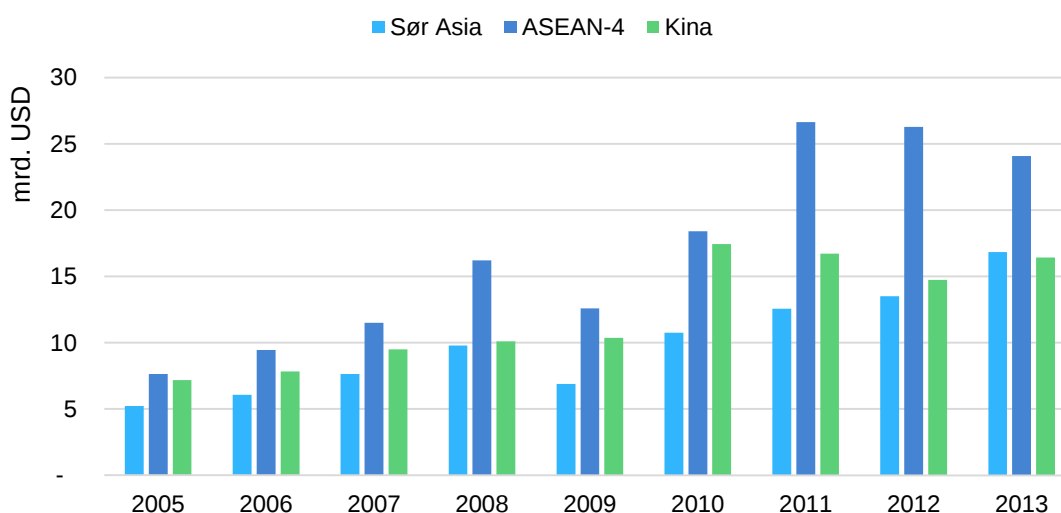
Fattigdom og ulikhet er et stort problem i regionen. I sin årlige rapport om Sør-Asia peker Verdensbanken (2015) på at «*poverty in the region remains high. About 399 million people – 40 percent of the world's poor – live on less than \$1.25 a day. More than 200 million people live in slums, and half a billion people go without electricity.*» [...] *Many countries in the region suffer from extreme forms of social exclusion and huge infrastructure gaps, and the larger countries are experiencing increases in inequality.*»¹ Det er således enorme utfordringer knyttet til det å forløse en større grad av økonomisk integrasjon og samarbeid i regionen.

3.2.3 India er i liten grad økonomisk integrert med resten av Sør-Asia

India er i dag i liten grad økonomisk integrert med nabolandene i Sør-Asia. Verdensbanken (2015) bemerker i sin siste årsrapport for regionen også at “*South Asia is one of the most dynamic regions in the world, but it is also one of the least economically integrated. Intraregional trade accounts for just 5 percent of total trade, compared to 25 percent in the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN).*”

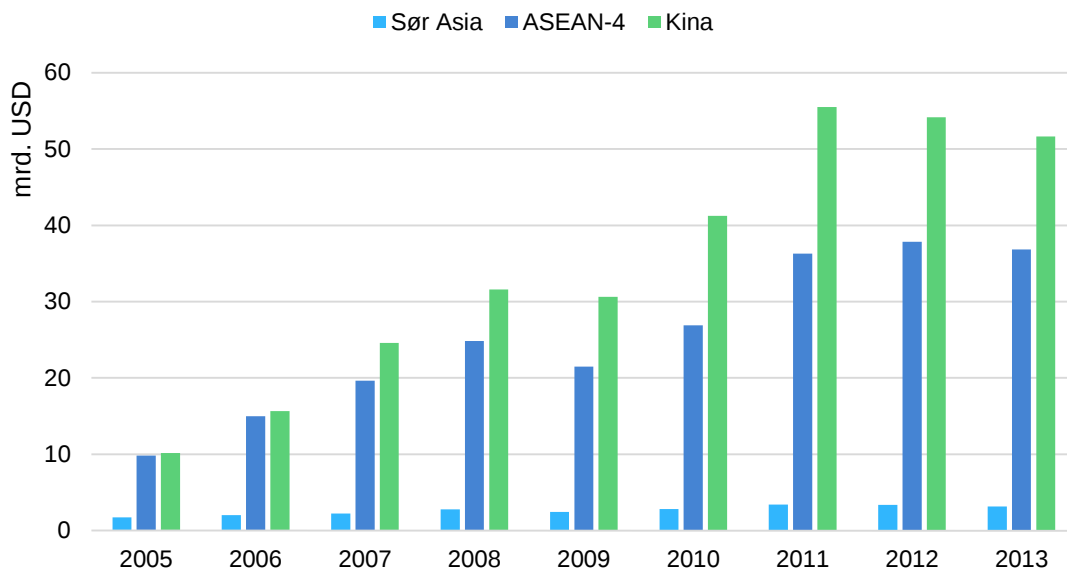
Dette bildet understøttes av statistikken for Indias eksport til nabolandene i Sør-Asia sammenlignet med ASEAN-4 (Singapore, Indonesia, Malaysia, Thailand). Mens nabolandene har en samlet befolkning på ca. 460 millioner, har ASEAN-4 en befolkning på ca. 350 millioner (altså vesentlig mindre). Som vi ser i Figur 3-2 under, er Indias eksport til ASEAN-4 vesentlig høyere enn til nabolandene og har også vokst mer enn eksporten til nabolandene i perioden 2005-2013. Videre ser vi at importen fra nabolandene bare er en brøkdel av importen fra ASEAN-4 og Kina og nesten ikke har vokst i perioden 2005-2013, mens importen fra ASEAN-4 og Kina har mangedoblet seg.²

Figur 3-2: Indias vareeksport til Sør Asia, ASEAN-4 og Kina 2005-2013. Kilde: FN. Utarbeidet av Menon og Vista Analyse

¹ <http://www.worldbank.org/en/about/annual-report/regions/sar>

² Alle tall for varehandel er hentet fra FNs database for varehandel (COMTRADE).

Figur 3-3: Indias vareimport fra Sør-Asia, ASEAN-4 og Kina 2005-2013. Kilde: FN. Utarbeidet av Menon og Vista Analyse

Når det gjelder investeringer er interaksjonen mellom India og nabolandene i Sør-Asia minimal. Dette henger blant annet sammen med at det i mange tilfeller er formelle begrensninger på mulighetene for å investere i hverandres land. Når det gjelder utgående investeringer fra India, er det kun Sri Lanka hvor statistikken registrerer investeringer i 2011 (USD 206 mill.) og 2012 (USD 157 mill.) de seneste årene det er data for¹. Inngående investeringer til India fra nabolandene er praktisk talt ikke-eksisterende og igjen er det kun fra Sri Lanka man har registrert investeringer, med USD 6 mill. i året i 2011 og 2012.

3.2.4 Hva skulle man forvente av handel mellom India og nabolandene?

For å kunne vurdere graden av Indias økonomiske integrasjon i regionen, og potensialet for økt handel, har vi tatt i bruk en såkalt «gravitasjonsmodell» for handel mellom land. Modellen brukes til å predikere hva Indias handel med nabolandene ideelt sett *burde* ha vært i henhold til en rekke faktorer som ofte brukes for å forklare variasjon i handelsmønstre. Modellen brukes mye i internasjonal forskning på handelsstrømmer og anses å ha en svært god forklaringssevne.

Modellen predikerer handelsstrømmene på bakgrunn av avstand, størrelse på økonomien (BNP), om landene snakker samme språk, om landene deler grense og om landene tidligere har vært kolonisert av samme nasjon. Kort avstand, større økonomi, felles kultur, lang felles grense og samme kolonist er forhold som trekker opp potensialet for samhandel. Modellen viser således også viktigheten av *særegne regionale kulturelle og politiske faktorer* som påvirker økonomisk samhandel i regionen.

¹ Kilde: UNCTADs database over direkteinvesteringer

Tabell 3.3: Faktisk eksport i % i forhold til predikert handel

Land	% av predikert import fra India
Pakistan	5 %
Bangladesh	30 %
Nepal	512 %
Myanmar	62 %
Sri Lanka	103 %
Kina	6 %
$(R^2=0.78)$.	
Kilde: Menon og Vista Analyse 2015	

Tabell 3.3 viser resultatene av analysen. Funnene må naturligvis ses på som indikative, men de viser likevel et interessant bilde. Det er kun med Sri Lanka at India har en tilnærmet «normal» handelsrelasjon i henhold til prediksjonen. Generelt er bildet polarisert. Handelen med Nepal er eksepsjonelt høy, mens handelen med de andre landene kun er en brøkdel av predikert handel. Dette gjelder spesielt Pakistan og Kina. I tilfellet med Pakistan reflekterer dette trolig polisk spenning mellom landene. For Kina er forklaringen annerledes. Fra et «gravitasjonsperspektiv» forventes handelen mellom to giganter som India og Kina som deler samme grense å være langt høyere. Kinas handel med USA og Europa, som ligger svært langt unna relativt til India, er i dette perspektivet overdimensjonert. I neste underkapittel skal vi se nærmere på de bilaterale forholdene og hva som ligger bak observasjonene i tabell 3.3.

3.3 Utviklingen i handel med nabolandene

3.3.1 Positiv utvikling i varehandelen, men fra et meget lavt nivå

Det er en lav grad av økonomisk integrasjon mellom India og nabolandene i Sør-Asia (med unntak for Nepal og Sri Lanka), men trenden er at samhandelen (særlig indisk eksport til nabolandene) øker over tid.

Som vi ser i tabell 3.4 og Figur 3-4 under, har indisk eksport til nabolandene i Sør Asia mangedoblet seg i perioden 2005 til 2013. Særlig eksporten til Bangladesh og Sri Lanka har utviklet seg positivt. Tabell 3.5 og Figur 3-4 viser at også importen øker vesentlig i perioden, og nettopp fra landene India har et underutviklet økonomisk forhold til: Bangladesh (økning på 511 prosent), Myanmar (279 prosent), og Pakistan (228 prosent).

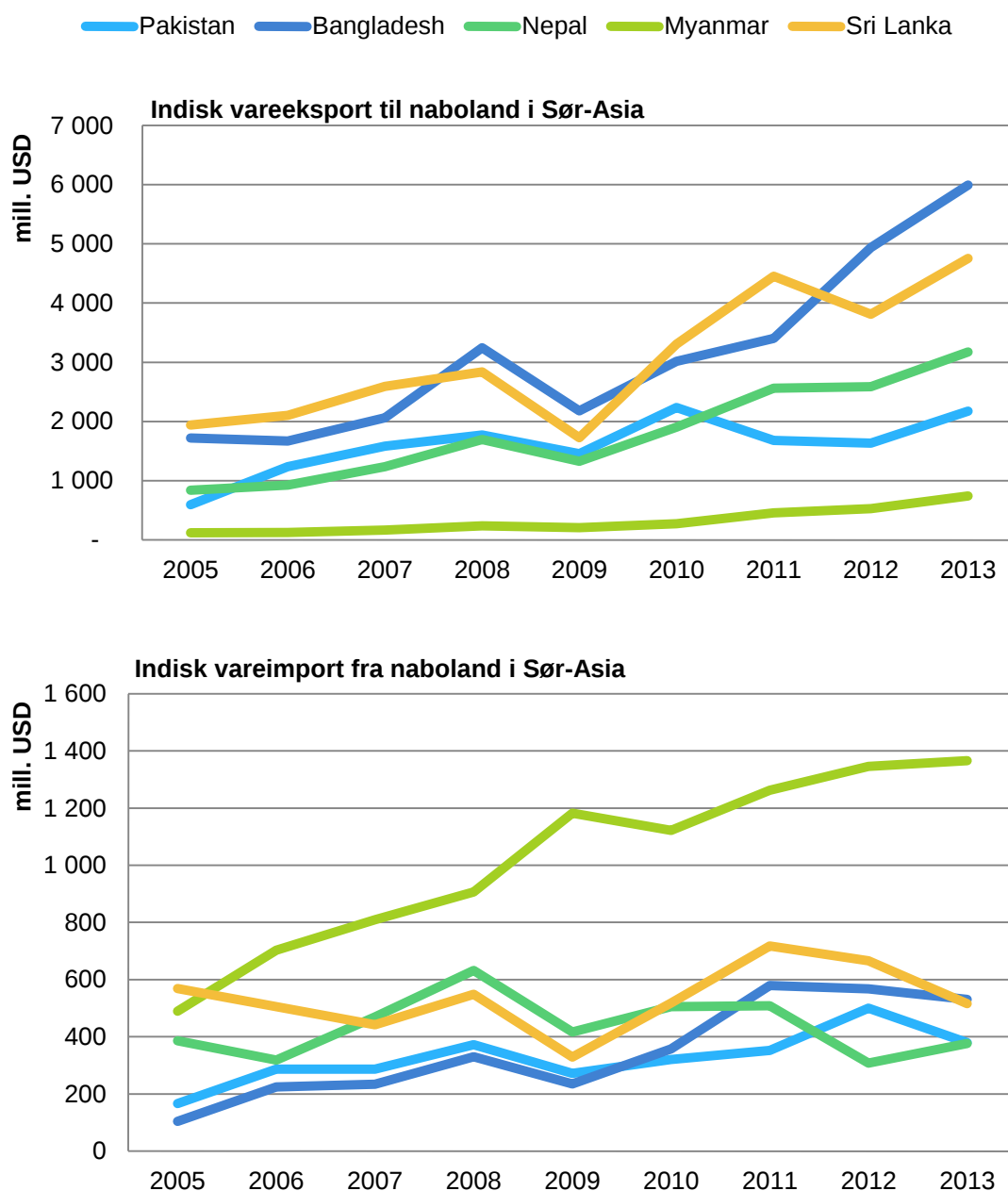
Utviklingen viser at både India og nabolandene – særlig Bangladesh, Myanmar og Pakistan – har stigende nytte av den økte samhandelen.

Tabell 3.4 og 3.5: Indias eksport og import (varer) til naboland 2005 og 2013.

Kilde: FN. Utarbeidet av Menon og Vista Analyse

India Import (1000 USD)	2005	2013	Vekst	India Eksport (1000 USD)	2005	2013	Vekst
Pakistan	165,945	379,160	228%	Pakistan	593,062	2,176,412	367%
Bangladesh	103,698	530,751	511%	Bangladesh	1,719,789	5,993,950	345%
Nepal	385,461	376,706	-2%	Nepal	837,027	3,176,217	379%
Myanmar	489,162	1,366,238	279%	Myanmar	117,246	742,867	634%
Sri Lanka	568,495	515,295	-9%	Sri Lanka	1,939,282	4,753,967	245%
TOTAL	1,712,761	3,168,150	185%	TOTAL	5,206,406	16,843,413	324%

Figur 3-4 og 3-5: Utviklingen i Indias eksport og import (varer), enkelte naboland. Kilde: FN. Utarbeidet av Menon og Vista Analyse

3.3.2 Bilaterale relasjoner og økonomisk utviklingsnivå påvirker samhandelen

Bilaterale relasjoner er naturligvis avgjørende for graden av samhandel og forklarer mye av ulikhetene i omfanget av samhandel med ulike naboland.

Pakistan

Som vi så i tabell 3.3 er særlig samhandelen med Pakistan spesielt lav (kun 5 prosent av predikert handel). Indias handel med Pakistan har et tydelig "u-landspreg": India eksporterer særlig tekstiler/klær, kjemikalier, grønnsaker, matvarer og plastikk/gummi til Pakistan (Kilde: FNs COMTRADE database). Disse kategoriene utgjorde 87 prosent av Indias vareeksport til Pakistan i 2013. Maskiner og elektriske produkter utgjør kun 2 prosent av eksporten. Indias import fra Pakistan viser det samme bildet: Grønnsaker, tekstiler/klær, mineraler, kjemikalier og drivstoff er de største importkategoriene. Det er således lite komplementaritet i handelsbildet.¹

Siden Pakistan også er det mest folkerike nabolandet, er det særlig her det ligger et stort uforløst potensial for økt handel. Det bilaterale forholdet er imidlertid ytterst anspent og komplisert. Indias relasjon til Pakistan er blant de aller mest anspente bilaterale relasjonene i verden, og har Kashmir som geografisk brennpunkt. Konflikten går på statenes eksistensberettigelse. Politiske ledere i India har siden uavhengigheten i 1947 insistert på at India er en sekulær nasjon med plass til folk av alle religioner, noe som også er sikret i grunnloven. Pakistan ble på sin side opprettet ved uavhengigheten som et eget land for Indias muslimer, ut fra en holdning om at indiske muslimers interesser ikke ville kunne ivaretas i et hindu-dominert India. Jammu & Kashmir er den eneste staten i India med et muslimsk flertall og pakistanske ledere har siden frigjøringen insistert på at staten burde være en del av Pakistan. India ser på sin side det at Jammu & Kashmir er en del av India som et bevis på at India er en sekulær stat med plass til alle. Konflikten over Kashmirregionen har vært intens og preget av gjensidig demonisering. Landene har utkjempet tre kriger (1947-48, 1965, 1999) om Kashmir, som siden 1972 i praksis har vært delt langs en fremforhandlet *line of control* (LOC). Pakistan kontrollerer vestlige og nordlige deler, mens India kontrollerer selve Kashmirdalen og de mest folkerike delene av området. Pakistan har siden 1960-tallet samarbeidet nært med Kina, som annekterte en østlig del av Kashmirområdet i 1962 for bedre å kunne kontrollere Tibet-regionen.

I dag synes India i praksis å ha akseptert LOC som en grense mellom India og Pakistan (Ogden 2014: 78). Da India i 1999 slo tilbake Pakistans angrep på Kargil, stanset den indiske hæren da den kom til LOC. På pakistansk side har aksepten for tingenes tilstand siden 1972 vært mindre enn i India, noe angrepet i 1999 var et uttrykk for. Krefter i Pakistan har støttet terrorgrupper aktive i India, for å kompensere for militær underlegenhet, senest og mest spektakulært under terrorangrepet i sentrum av Mumbai i 2008. I dag har begge lands posisjoner som atommakter antagelig også bidratt til å sikre en slags stabiliserende terrorbalanse, men aktører i Pakistan er fortsatt fiendtlig innstilt til India.

Som vi har vært inne på tidligere har Indias økonomiske vekst og økte utenrikspolitiske engasjement utenfor Sør-Asia gjort indisk utenrikspolitikk mindre Pakistan-sentrert. Indisk utenrikspolitikk har siden Gujral-doktrinen i større grad satt diplomati og pragmatisme i fokus, og India har vist tilbakeholdenhet overfor Pakistan (både i 1999 og i 2008). Den politiske dialogen mellom landene har blitt opprettholdt og små skritt har blitt tatt for å bedre samarbeidet og samhandelen. I 2011 underskrev landene et

¹ Bemerk at noe samhandel pga. restriksjoner går gjennom Dubai, hvilket ikke fanges opp her.

Memorandum of Understanding (MoU) om økt handel og enkelte grenseposter har også blitt åpnet, noe som muliggjør større grad av transport og kontakt mellom landene. Dette forklarer den positive utviklingen i samhandelen, samtidig som det er klart at situasjonen fortsatt er anspent og usikker.

Bangladesh

India har også en spesiell historie med Bangladesh, som inntil 1971 var en del av Pakistan som Øst-Pakistan. Opprettelsen av Bangladesh var begrunnet i et ønske om kulturell autonomi, og India bidro militært til å muliggjøre frigjøringen. Likevel har forholdet mellom India og Bangladesh historisk sett vært anspent, noe som har vært knyttet til at Bangladesh som et lite land omkranset av giganten India har vært skeptisk til sin «storebror» og i utenrikspolitikken ofte har sett seg tjent med at India forblir relativt svakt (Sikri 2014: 60-62). Bangladesh sin identitet som en muslimsk stat som definerer seg i motsetning til India, har også bidratt til dette. Bangladesh har i nyere tid også orientert seg mot Kina for å balansere Indias innflytelse.

Geografien bidrar til en høy grad av gjensidig avhengighet mellom India og Bangladesh, noe som gjør den lave graden av samarbeid problematisk for utviklingen av regionen innerst i Bengalbukta. Landene deler (og krangler om) vannressurser, har en lang felles (og porøs) grense, og det nordøstlige India forblir underutviklet så lenge Bangladesh nekter India gode transittmuligheter. Samarbeid om grensekontroll, terrorisme, vannressurser, handel og transportkorridorer er kontroversielt i Bangladesh-politikken, men de senere årene har det vært en positiv utvikling i forholdet. I 2007 fikk varer fra Bangladesh tollfri adgang til det indiske markedet og i 2011 underskrev landene en MoU om økt samarbeid. De siste årene er det inngått en rekke avtaler om avklaring av grenser, energisamarbeid, lån og handel. De bedrede bilaterale relasjonene forklarer utviklingen i samhandelen, samtidig som det er klart at mye gjenstår før landene har fått et godt samarbeid og en normalisert samhandel.

Indias handel med Bangladesh har i likhet med Pakistan et tydelig "u-landspreg": Indias eksport består nesten utelukkende av ulike typer råvarer (Verdensbanken 2013). Tekstiler/klær og grønnsaker utgjør alene halvparten av eksporten. Maskiner og elektriske produkter utgjør kun 7 prosent av eksporten. Indias import fra Bangladesh viser det samme bildet: Tekstiler/klær og grønnsaker utgjør alene hele 71 prosent av importen, og andre råvarer utgjør resten. Det er således lite komplementaritet i handelsbildet.

Nepal

Forholdet mellom det uavhengige India og Nepal har vært preget av nære kulturelle bånd og tett samarbeid. Samarbeidet er forankret i en *Treaty of Peace and Friendship* fra 1950, hvor begge land gir hverandres innbyggere samme rettigheter som egne innbyggere. Landene har videre en i prinsippet åpen grense og Nepals valuta er knyttet til den indiske rupi. India garanterer videre for Nepals sikkerhet og samarbeider med Nepal i forvaltningen av Nepals grense mot nord. Til tross for det nære samarbeidet har ikke forholdet til Nepal vært utpreget harmonisk de siste tiårene. Indiske politikeres ofte nedlatende holdning til Nepal (og tidvis innblanding i nepalesisk politikk) har over tid skapt motstand (Sikri 2014: 82-87). Nepal er tradisjonelt styrt av grupper fra fjellområdene og det er etniske spenninger mellom disse gruppene og grupper på slettelandet i sør, som har mye til felles med inderne på den andre siden av grensen. Nepalesisk nasjonalisme tenderer til å være anti-indisk og Kinas sterke vekst og naboskapet til Tibet/Kina har gitt Nepal muligheter til å orientere seg mot Kina for å balansere indisk innflytelse. Nepal har vært politisk ustabilt de siste tiårene, med en maoistisk gerilja som har fellestrekk med den militante naxalitt-bevegelsen i India.

Indiske myndigheter har i senere år bestrebet seg på forbedre forholdet til Nepal, i tråd med tenkingen om betydningen av økt regional integrasjon. Det er et økende samarbeid mellom landene om indisk import av vannkraft og Nepal fikk liksom Bangladesh tollfri adgang for sine varer til det indiske markedet i 2007. Samhandelen utvikler seg på denne bakgrunn positivt, med et sterkt voksende indisk handelsoverskudd.

Også Indias handel med Nepal har et tydelig "u-landspreg": Indias eksport er nesten utelukkende ulike typer råvarer (Verdensbanken 2013). Drivstoff, metaller, grønnsaker og kjemikalier utgjør over 60 prosent av eksporten, mens maskiner og elektroniske produkter kun utgjør 8 prosent (2013). Det samme bildet gjelder importen fra Bangladesh, som har falt betydelig (med 40 prosent) siden toppåret 2008. I 2013 utgjorde kategoriene metaller, matvarer og grønnsaker over halvparten av den indiske importen fra Nepal. Det er således lite komplementaritet i handelsbildet.

Myanmar

Myanmar er nabolandet hvor Indias politikk har endret seg mest de siste årene. Frem til 1990-tallet var Indias relasjon til Myanmar preget av Nehruviansk idealisme og avstand, som følge av juntastyret i landet og undertrykkningen av demokratiforkjempere. På 1990-tallet innførte India en mer pragmatisk politikk, som bl.a. var begrunnet i et ønske om å balansere Kinas økende innflytelse, en erkjennelse av at Myanmars geografiske plassering gjør landet uomgjengelig i forbindelse med en utvidelse av samarbeidet med Sørøst-Asia, og også av at Myanmar huser en betydelig minoritet med indisk bakgrunn. Siden 2010 har Myanmar vært inne i en demokratiseringsprosess, noe som har bidratt til å løfte økonomiske sanksjoner og en generell åpning av økonomien for utenlandske investeringer. Lederne i Myanmar har også i senere år søkt mot India for å balansere kinesisk innflytelse. Kina var under den økonomiske boikotten av Myanmar et av få land som handlet med Myanmar. Dette har åpnet muligheter for India, som indiske ledere har forsøkt å utnytte med en aktiv politikk overfor Myanmar. Myanmar er geostrategisk viktig for India, med uutnyttede gassressurser offshore, for å få til utvikling i de nordøstlige indiske statene og som en buffer mot Kina.

Indias handel med Myanmar er karakterisert ved at India her har et kraftig handelsunderskudd, i motsetning til situasjonen med de andre nabolandene. Samtidig er det klart at handelen også her har et tydelig "u-landspreg": Indias import (2013) fra Myanmar består praktisk talt utelukkende av tømmer (54 prosent) og grønnsaker (46 prosent). Indias eksport (2013) er mer differensiert: Kjemikalier (24 prosent), maskiner og elektroniske produkter (20 prosent), matvarer (16 prosent) og grønnsaker (13 prosent) utgjør de største kategoriene. Samtidig er det klart at volumet er lavt sammenlignet med de andre nabolandene. Handelsrelasjonen med Myanmar er komplekser, mye som følge av at Myanmars økonomi rett og slett er underutviklet.

Sri Lanka

India har en komplisert nyere historie med Sri Lanka, preget av konflikten mellom Tamiler som er konsentrert i den nordlige delen av Sri Lanka og den buddhistiske majoritetsbefolkningen. På den ene siden har man i India (og særlig i Tamil Nadu) sympati for Tamielenes krav om rettigheter og en form for autonomi, og på den andre siden har indiske myndigheter ikke ønsket en egen tamilske stat på Sri Lanka som kunne oppmuntre Tamiler i India til å søke uavhengighet. India sendte i perioden 1987-1989 fredsbevarende styrker til Sri Lanka, men måtte trekke seg ut uten å ha klart å opprettholde orden, og med militære tap. En selvmordsbomber fra den tamilske frigjøringsbevegelsen på Sri Lanka sprengte i 1991 Indias daværende statsminister Rajiv Gandhi i luften. Indias mislykkede inngripen i konflikten på Sri Lanka i denne perioden førte til at India på 1990-tallet mistet «det politiske grepet» på Sri Lanka, som i økende

grad orienterte seg mot vesten og Kina. I 2009 nedkjempet den singalesiske hæren den tamilske opprørsbevegelsen på øya.

I Sør-Asia fremstår Sri Lanka som et forholdsvis velutviklet land. Sri Lanka var en egen kronkoloni under britene og ikke en del av britisk India. Dette bidrar antagelig til at Sri Lanka i mindre grad enn en del andre naboland er instinktivt skeptiske til "storebror India". Til tross for konflikten omkring Tamilene har India og Sri Lanka et forholdsvis normalt forhold og et normalt nivå på handelen (ref. tabell 3.3 over). I 1998 underskrev India og Sri Lanka en frihandelsavtale og India ga i 2007 også Sri Lanka tollfri adgang for sine varer på det indiske markedet. Dette forklarer den raske veksten i samhandelen det siste tiåret, med et sterkt økende indisk handelsoverskudd.

Indias handel med Sri Lanka er imidlertid også "u-landspreget", noe som avspeiler det økonomiske utviklingsnivået i landene. Indias eksport til Sri Lanka (2013) består i hovedsak av transport (34 prosent), drivstoff (14 prosent), tekstiler/klær (13 prosent), kjemikalier (8 prosent) og maskiner og elektroniske produkter (6 prosent). Indias eksport fra Sri Lanka (2013) består i hovedsak av grønnsaker (22 prosent), tekstiler/klær (15 prosent), matvarer (11 prosent), maskiner (10 prosent) og tømmer (9,5 prosent). Det er lite komplementaritet i handelsbildet. India har et raskt voksende handelsoverskudd i forhold til Sri Lanka.

3.4 India og Kina: Utviklingspartnere eller konkurrenter i Sør-Asia?

3.4.1 Det bilaterale forholdet, politisk og handelsmessig

India og Kina har tradisjonelt sett gode relasjoner. I førmoderne tid mottok Kina betydelige kulturelle impulser fra India gjennom buddhismen. Kinesiske og indiske riker har historisk sett ikke vært i krig med hverandre, noe de store geografiske barrierene bidro til. Historisk sett kan man si at Kina har befunnet seg i den tredje utenrikspolitiske sirkelen (ref. Figur 3-1). I nyere tid har begge land vært kolonisert og en følelse av felleskap som nylig uavhengige og frigjorte nasjoner preget den utenrikspolitiske kontakten i den første perioden etter frigjøringen.

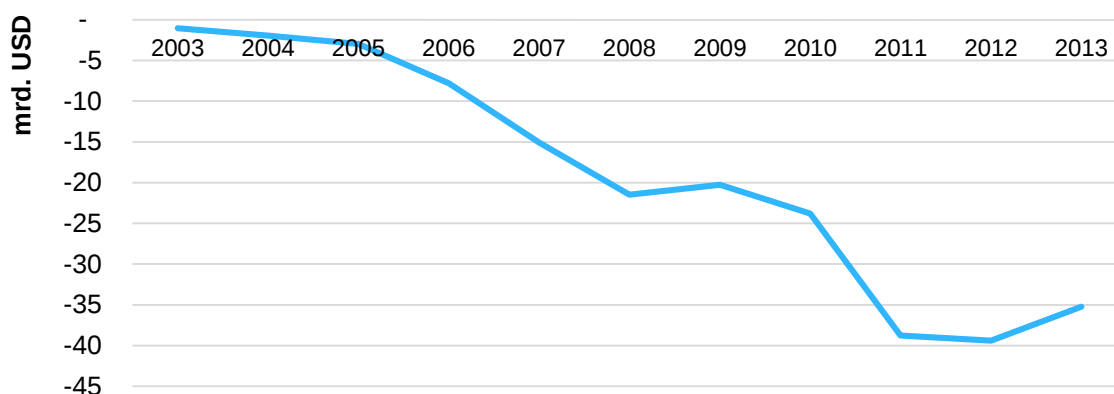
Dette endret seg brått i 1962, da Kina annekterte Aksai Chin-plataet i delstaten Jammu & Kashmir. Kina var med dette plutselig en del av Indias annen utenrikspolitiske sirkel, ja nesten en del av innersirkelen (de direkte grensene til Kina er i fjerne og ubefolkede områder). Dette var et sjokk for Nehru og ble starten på en meget skeptisk holdning til Kina blant indiske politikere, noe som ble forsterket av Kinas nære samarbeid med Pakistan fra 1960-tallet. Kinas raske økonomiske vekst og økende "forsprang" på India siden 1980-tallet samt en stadig tydeligere økonomisk tilstedeværelse i Indias nærområde har også bidratt til indisk vaktsonhet og bekymring. Dette forsterkes av uavklarte grenseområder i Himalaya og tidvise grensekrenkelser fra kinesisk side. Kinas politikk i Tibet er også med på å forsterke indernes skepsis. India huser en tibetansk eksilregjering og mange indere har sympati for tibetanernes sak.

Til tross for en betydelig Kina-skepsis i indiske politiske miljøer har forholdet og samhandelen mellom landene utviklet seg til det bedre det siste tiåret. Særlig siden 2008 har det vært en økende grad av samarbeid mellom India og Kina internasjonalt, basert på felles interesser som fremvoksende økonomier (Reinvang 2014). I mindre grupperinger som BRIKS og BASIC (klimaforhandlingene) søker Kina og India aktivt å samkjøre posisjoner og forsvare felles interesser overfor OECD-landene, med varierende hell må sies. Bilaterale møter på topp-nivå er også blitt vanligere mellom landene de senere årene. Kinas problemer med uighurene i Xinjiang-provinsen har gitt

landene en sterkere felles interesse av å arbeide mot islamistisk terror. Kina har også blitt mer tilbakeholdende med å støtte handelspartnere i Sør-Asia (som Pakistan) i konflikter med India, og forholdt seg for eksempel passiv da Pakistan ble slått tilbake av India i Kashmir i 1999. Indias forhold til Kina er altså inne i en positiv utvikling, men uavklarte grenseområder (særlig i Arunachal Pradesh) med militært nærvær på begge sider samt forskjellen i politiske systemer gjør at tilliten fortsatt er begrenset, særlig fra indisk side.

India har et handelsoverskudd med alle nabolandene i Sør-Asia (med unntak av Myanmar), men et kraftig handelsunderskudd med Kina (ref. Figur 3-6 under).

Figur 3-6: Utviklingen i handelsbalansen India-Kina 2003-2013. Kilde: FN. Utarbeidet av Menon og Vista Analyse

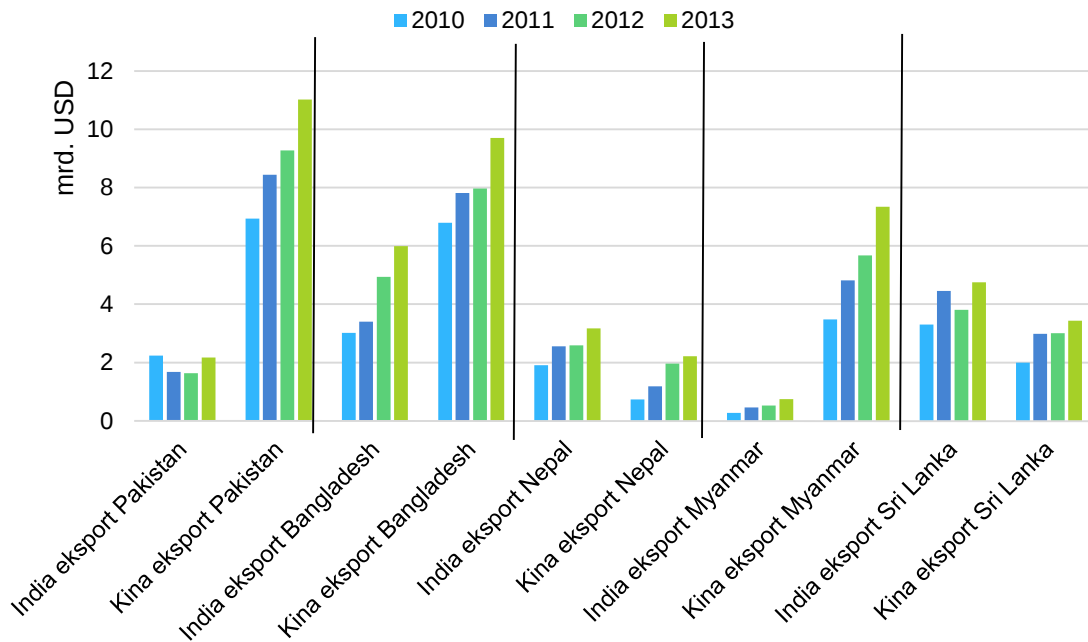

Det som også er bekymrende for indiske myndigheter, er at India fremstår som u-landet (råvareleverandøren) i handelsrelasjonen. Mens maskiner og elektroniske produkter utgjorde 47 prosent av indisk import fra Kina i 2013, utgjorde maskiner og elektroniske produkter kun 5 prosent av eksporten (som samlet sett dessuten kun var en tredjedel av importen). India eksporterer i hovedsak tekstiler/klær (31 prosent), metaller (16 prosent), mineraler (15 prosent) og kjemikalier (10 prosent) til Kina.

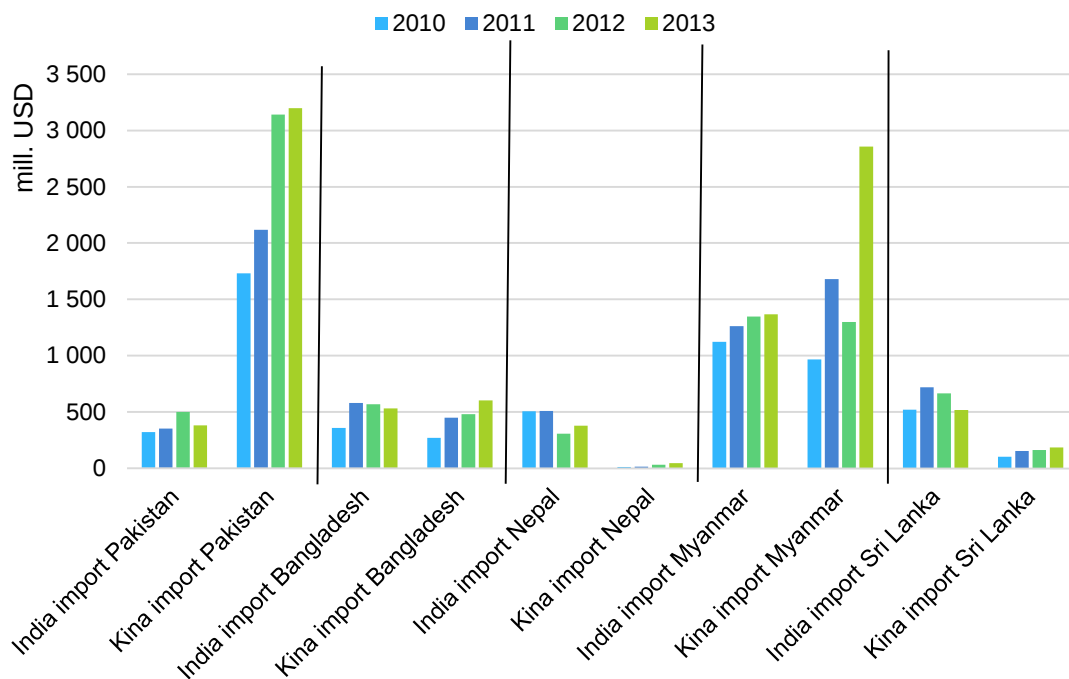
3.4.2 Kinas handel med Sør Asia sammenlignet med Indias

Kinas sterke økonomiske vekst de siste tiårene har ført til at Kina har fått et stadig sterkere økonomisk nærvær i Sør Asia, Indias nærområde. Det oppleves som utfordrende i politiske sirkler i India. Som vi ser av Figur 3-7 og Figur 3-8 under, er Kina en klart større handelspartner for naboland som Pakistan, Bangladesh og Myanmar. India er på sin side en klart større handelspartner for Nepal og Sri Lanka.

Figur 3-7: Indias og Kinas vareeksport til land i Sør-Asia. Kilde: FN. Utarbeidet av Menon og Vista Analyse

Figur 3-8: Indias og Kinas vareimport fra land i Sør-Asia (i 1000 mill. USD). Kilde: FN. Utarbeidet av Menon og Vista Analyse

Når det gjelder investeringer, preges bildet av at Kina investerer betydelig i Myanmar (USD 749 mill., 2012) og noe i Bangladesh (USD 33 mill.), Sri Lanka (USD 17 mill.) og Nepal (USD 8 mill.) (UNCTAD). I regionen investerer indiske selskaper på sin side kun i Sri Lanka (USD 150 mill. i 2012, betydelig mer i årene før – særlig 2010). Til sammenligning investerte indiske selskaper USD 1 981 mill. i ASEAN-4 i 2012. Det er

13 ganger så mye som i de mer folkerike nabolandene i Sør-Asia. Dette illustrerer den underutviklede økonomiske relasjonen India har med nabolandene.

Investeringer er noe som kan svinge kraftig fra år til år, men dette bildet er entydig for perioden 2010-2012, som er de siste årene det foreligger data. Indias naboland i regionen er relativt underutviklede og ønsker investeringer. Kinas nærvær er ikke alltid begrunnet av strategiske hensyn om balansering og lignende. Nærværet er også styrt av at kinesiske selskaper har kapital å investere, mens selskapene i India i liten grad (så langt) evner å fylle rollen som investor i regionen.

4. Norske interesser i India

I denne delen av rapporten vender vi blikket mot den økonomiske samhandlingen mellom Norge og India. Vi ser spesielt på norsk næringslivs interesser i det indiske markedet og hvordan disse har utviklet seg. Basert på utviklingen vurderer vi også potensialet for økonomisk samhandling mellom Norge og India i tiden fremover.

Analysen kan oppsummeres ved følgende påstand:

Den økonomiske samhandlingen mellom Norge og India er av liten betydning for de to landene, men norske aktørers interesser i India har styrket seg de siste årene og potensialet for økt integrasjon i framtiden er stort.

Historisk har India som marked i stor grad vært oversett av norske investorer og bedrifter. De siste årene ser vi dog at stadig flere norske aktører etablerer seg i India og at trenden derfor er i ferd med å snu. Dette gjelder spesielt innen maritim næring og i olje- og gassnæringen. Store norske aktører posisjonerer seg for å møte den fremtidige veksten i India.

India er i dag et lite marked for norske varer. Vi ser tegn til at vareeksporten til India har styrket seg, men norske eksportører har likevel tapt markedsandeler i India de siste årene – også i de markedene der Norge har et stort potensiale. Det er spesielt maritim næring, olje og gass og industrien som driver vareeksporten fra Norge til India.

Tjenestehandelen med India øker også. På eksportsiden øker særlig salget av norske maritime tjenester (shipping og tilhørende tjenester). På importsiden er det indiske IT-tjenester som dominerer. De siste årene ser vi at flere indiske IT-giganter etablerer seg i det norske markedet og gir de norske IT-leverandørene hard konkurranse. Stadig flere norske selskaper outsourcer sine IT-tjenester til indiske selskaper.

4.1 Norske aktører har styrket sin posisjon i India de siste årene

Vi ser tydelige tegn på at den økonomiske samhandlingen mellom Norge og India har styrket seg. Ser vi norske investorers aktivitet i India i sammenheng med vare- og tjenestehandelen er det tydelig at maritim næring er den viktigste arenaen for integrasjon mellom Norge og India, men vi ser også økende interesser innen industri, IKT og olje og gass.

4.1.1 Norske investorer retter blikket mot India

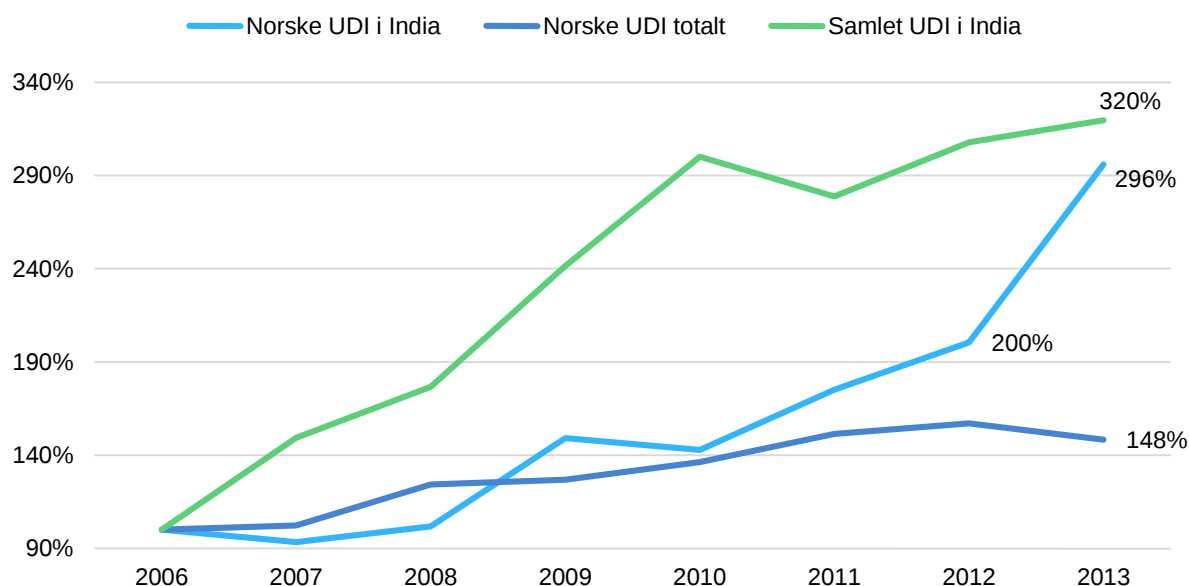
Figur 4-1 viser indekstert vekst i beholdningen av norske direkteinvesteringer i India i perioden 2006 til 2013.¹ Norske direkteinvesteringer i India ble nesten tredoblet i denne perioden. Samtidig ser vi at veksten i samlede utenlandske direkteinvesteringer i India har vært høyere enn veksten i norske utenlandske direkteinvesteringer (UDI) til landet. Det samlede norske direkteeierskapet i India utgjør altså en stadig mindre andel av den samlede kapitalstokken i India. En annen måte å si dette på er at Norge har mistet markedsandeler i det indiske kapitalmarkedet til tross for en økende kapitalbeholdning i landet.

¹ Direkteinvesteringer er investeringer som overgår 10 prosent av et selskaps samlede aksjeverdi. Mindre investeringer som aksjekjøp, fond eller handelskreditter kalles porteføljeinvesteringer. Disse er ikke tatt med i analysen ettersom denne typen investeringer ikke reflekterer en reell «Interesse» i landet.

Likevel ser vi at norske investorer i økende grad retter blikket mot India. Siden 2009 har veksten i norske direkteinvesteringer i India vært kraftigere enn for Norges direkteinvesteringer samlet. Over perioden har Norges UDI-beholdning i India som andel av total norsk UDI-beholdning økt med 47 prosent. Dette er et tydelig tegn på at norske investorer i økende grad retter blikket mot India.

Likevel er omfanget av norske investeringer gjennomgående lavt. Direkteinvesteringene i India utgjorde kun 0,03 prosent av den samlede beholdningen av norske utenlandsinvesteringer i 2013. Når nivået på direkteinvesteringene er såpass lavt vil veksten over tid i stor grad påvirkes av enkeltinvesteringer. Eksempelvis ser vi i Figur 4-1 at de norske investeringene gjør et hopp i 2013. Dette skyldes trolig at Telenor i 2013 kjøpte 25 prosent av aksjene i det indiske teleselskapet Telewings Communications Services for en samlet sum av drøye 1 milliard kroner (Kilde: Datastream). Dette økte Telenors eierskap til 74 prosent. I 2014 kjøpte de den resterende aksjeposten på 26 prosent og eier nå 100 prosent av selskapet.¹ Når direkteinvesteringene i utgangspunktet er svært lave vil store transaksjoner som dette i stor grad styre veksten og skape «hopp» slik som i 2013. Variasjoner over tid må derfor tolkes med forsiktighet.

Figur 4-1: Indeksert vekst i beholdningen av Utenlandske direkteinvesteringer (UDI) i India, basisår 2006. Kilde: UNCTAD, SSB og Economist Intelligence Unit

Det kan være flere grunner til at nivået for direkteinvesteringene er lavt. På den ene siden har India vært et vanskelig marked å etablere seg i for utenlandske aktører. Begrensinger på eierskapssiden, tungrodd byråkrati, ulike kravspesifikasjoner på tvers av delstater og andre investeringsbarrierer kan ha ført til at norske investorer har styrt unna India til fordel for andre land.

På den andre siden kan det lave nivå skyldes svikt i datagrunnlaget. Tallene fra SSB er basert på spørreundersøkelser til bedrifter som har direkteinvesteringer i utlandet. Det er ikke gitt at alle investeringer er inkludert. Likevel tror vi at SSB er den mest pålitelige kilden for makrotall på norske direkteinvesteringer.² For å si noe mer konkret om norsk

¹ <http://www.telenor.com/investors/company-facts/business-description/telenor-india/>

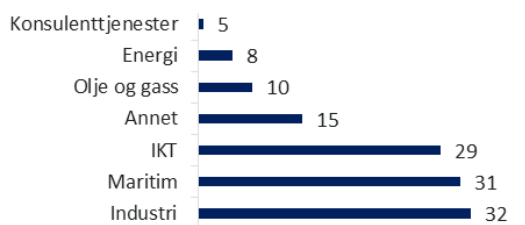
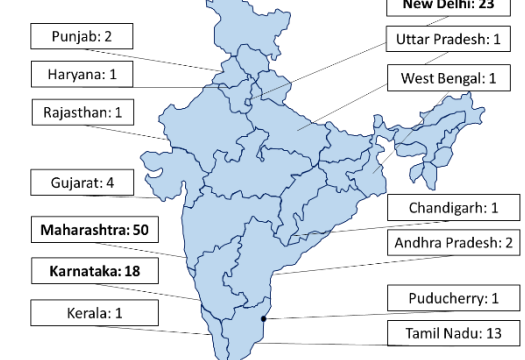
² SSB rapporterer sine tall videre til andre til Eurostat, OECD IMF og UNCTAD (FN).

aktivitet i India er det derfor nødvendig å se på andre indikatorer. Under ser vi på norske selskapers tilstedeværelse i India direkte.

Hva investeres det i?

Tabell 4.4-1 gir en oversikt over antall selskaper med norsk majoritetseierskap i India fordelt på næring og region.¹ Den inneholder også eksempler på norske selskaper med vesentlige aktiviteter i landet. Tabellen viser at det er flest norske selskaper innen maritim næring, industri, og IKT. I tillegg ser vi at flere store aktører innen olje- og gassproduksjon har etablert seg i India. Dette er en relativt ny utvikling som kommer i kjølevannet av Indias olje- og gassfunn offshore de siste årene.

Tabell 4.4-1: Oversikt over norske selskaper i India inndelt etter næring og region

	Utvalgte norske selskaper i India etter næring	Totalt antall norske selskaper i India etter næring
Maritim		
IKT		
Olje og gass		Totalt antall norske selskaper i India etter region
Industri		

Norges interesser i India domineres av noen få, men store aktører. Næringens betydning for norske interesser drives derfor i stor grad av resultatene til disse aktørene. Det foreligger ingen komplett oversikt over selskapenes regnskaper. Dermed er det ikke mulig å måle næringens samlede verdiskaping eller relativ lønnsomhet i India. Vi har likevel forsøkt å hente inn så mye informasjon om selskapenes aktivitet som mulig. Totalt har vi omsetningstall for 2014 for 51 av selskapene. Disse tallene er presentert i Tabell

¹ Listen er satt sammen ved hjelp av en rekke kilder. Den internasjonale bedriftsdaten Orbis har data på selskaper verden over og kan identifisere landet der majoritetseieren(e) holder til. Databasen er dog ikke komplett. Derfor har vi også vært i kontakt med ambassaden i New Delhi, INTSOK og INTPOW for å komplementere. Innovasjon Norge sin oversikt over norske selskaper i India har også blitt benyttet. I tillegg har vi vært i kontakt med en rekke selskaper som operer i India: Telenor, Jeppesen Norway AS, DNV GL, Statoil, Wilhelmsen Ship Service, Wilhelmsen Ship Management, Høegh Autoliners, BW Group, DNB Bank ASA, Kongsberg Maritime, Eltek ASA, Axsellit, Varner Gruppen og Jacobsen Elektro AS.

4-2: Omsetning blant norske selskaper i India i 2014. Det er viktig å presisere at disse tallene ikke gir et komplett bilde ettersom vi kun har tall for 40 prosent av de norske selskapene i India. Enkelte store aktører, eksempelvis Statoil og Hydro, er ikke inkludert i tabellen. Likevel kan vi se noen tydelige trekk.

Tabell 4-2: Omsetning blant norske selskaper i India i 2014

	Omsetning 2014 (millioner kroner)
IKT	5 270
Maritim	4 817
Olje og gass	1 970
Industri	2 397
Øvrig	557
Totalt	15 011

IKT fremstår som den største næringen. Dette skyldes Telenor som omsatte for 4,7 milliarder i 2014. Maritim næring omsetter også for store beløp i India, etterfulgt av olje og gass og industri.

I maritim næring er BW Maritim og Bergen Group størst med en omsetning på hhv. 1,7 og 1,4 milliarder kroner. Innen olje og gass er Electromagnetic Geoservices (EMGS) det største selskapet med en omsetning på 1,25 milliarder, etterfulgt av Odfjell Well Services som omsatte for 600 millioner i India i 2014. Statoil har foreløpig ikke kommet i gang med produksjonen i India og rapporterer en omsetning på kun 30 millioner i 2014. For industribedriftene ser det ut til at omsetningen er jevnere fordelt. Her har Orkla-eide MTR Foods høyest omsetning (500 millioner), etterfulgt av Jotun (400 millioner) og Yara (220 millioner).

Norske interesser i India diversifiseres

En gjennomgang av norske oppkjøp i India de siste 30 årene¹ viser at det har vært et skifte vekk fra investeringer i industrien for norske aktører. Frem til tusenårsskiftet fant man flesteparten av de norske aktørene i India innen Industrinæringene. Orkla, Hydro, Borregaard og Scancem er eksempler på store norske aktører som kjøpte seg opp i India i denne perioden. De siste 10-15 årene ser vi derimot et skifte mot mer tjenestebaserte investeringer, spesielt innen maritim næring og IKT, og i den siste tiden også innen olje- og gassnæringen.

4.1.2 Handelsbalansen styrkes, men norske vareeksportører mister markedsandel i India

I Kapittel 2 viste vi at veksten i den indiske økonomien i hovedsak er drevet av tjenestesektoren. Industrien har ikke vist samme positive utvikling. Dette fører med seg høy etterspørsel etter importerte industrivarer og teknologi. I 2014 utgjorde industrivarer over 20 prosent av den samlede vareimporten til India, kun slått av petroleumsprodukter og øvrig brennstoff. Dette er et potensielt viktig marked for norsk eksportindustri, særlig

¹ Databasen Datastream inneholder en oversikt over norske selskapers oppkjøp i India etter dato.

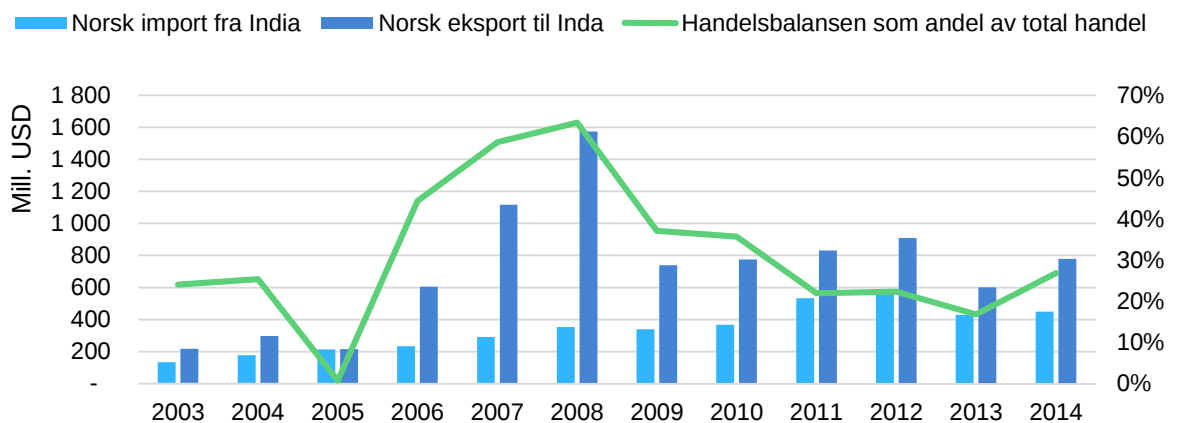
den som retter seg mot maritime anvendelser. Spesialkompetanse og høyteknologisk produksjon er viktige komparative fortrinn for norske bedrifter i India.

Til tross for stort potensiale er varehandelen med India beskjeden. Kun 1,3 prosent av den norske vareeksporten gikk til India i 2014 (olje og gass ekskludert). Dette utgjorde kun 18 prosent av eksporten til Kina og 12 prosent av eksporten til BRIC-landene samlet. Norges største eksportmarked forblir Europa som i 2014 sto for 75 prosent av norsk vareeksport i 2014 (utenom olje og gass).

Vareeksporten til India har tredoblet seg siden 2003

Allikevel har eksporten av varer til India har økt kraftig siden 2003 og handelsbalansen har vært positiv. Figur 4-2 viser utviklingen i vareeksporten til India, samt handelsbalansen.

Figur 4-2: Handelsbalansen mot India, 2003 - 2014. Kilde: FN¹

Norge hadde en kraftig vekst i eksporten i perioden frem til 2008. Samlet økte eksporten til India med 260 prosent fra 2006 til 2008 før den falt tilbake til et mer normalt nivå i 2009. Denne utviklingen skyldes primært en økning i eksport av boreutstyr og tilhørende utstyr til en verdi av 111 millioner dollar i 2007 og 390 millioner dollar i 2008. I tillegg hadde man store leveranser av skip og skipsutstyr begge årene. Dermed er det naturlig å anta at hoppet i 2007 og 2008 skyldes en enkeltkontrakt innen olje- og gasssektoren som inntreffer samme år som leveranser innen maritim næring. Slike gigantleveranser fører til at utviklingen i eksporten fremstår som volatil. Likevel ser vi at den overordnede tendensen er at eksporten til India øker.

Veksten i eksporten drives primært av leveranser innen maritim næring og industri. Leveranser innen olje- og gassnæringen klassifiseres som industrieksport i FNs register over varehandel². I tillegg er det også en god del overlapp mellom industri og maritim næring. Mesteparten av skipsutstyret som eksporteres er klassifisert som industrivarer.

¹ Tallene for Norges eksport til India som brukes i analysen er systematisk høyere enn det som rapporteres fra SSB. Dette kommer av at vi har benyttet Indias rapporterte import fra Norge fremfor Norges rapporterte eksport til India. Disse tallene er hentet fra FNs COMTRADE database. I teorien skulle disse metodene frembringe samme resultat, men det er ikke tilfelle i praksis. Vi har valgt å bruke Indias rapporterte import som uttrykk for Norges eksport i rapporten da vi tror dette gir et riktigere bilde av virkeligheten. Dette kommer av at land har sterkere insentiver til å overvåke og rapportere import fremfor eksport, blant annet som følge av toll- og andre innførselsprosedyrer.

² I handelsdataene fra COMTRADE-databasen benyttes HS-systemet for klassifisering av varehandelen.

Dermed kan mye av industrieksporten også tilskrives maritim næring. I perioden 2009-2014 kunne 48 prosent av eksporten knyttes til maritim næring, mens 31 prosent kom fra industrien.

En viktig del av eksporten innen maritim næring er skip. Verftene Havyard og Aker Brattvaag har vært spesielt tungt inne i det indiske markedet og levert til sammen 13 platform supply-skip siden 2003 (Clarkson Research Database). Dette er skip som er tilknyttet offshorevirksomhet. Funnet av olje og gass i Bengalbukta har med andre ord allerede vært viktig for norske aktører innen den petromaritime delen av maritim næring. Her er norske aktører verdensledende.

Norske aktører taper i konkurransen på det indiske varemarkedet

Selv om eksporten øker ser vi at norske eksportører mister markedsandel i Indias import. I 2014 kom 0,28 prosent av den samlede indiske importen fra Norge, en nedgang på over 36 prosent siden 2003 og 0,13 prosentpoeng lavere enn snittet for perioden.

Ettersom eksporten til India har økt markant, skyldes fallet i markedsandel en sterkere økning i andre lands eksport. Siden 2009 har Indias samlede import økt med 54 prosent, mens importen fra Norge kun har økt med 14 prosent. I likhet med utviklingen i kapitalmarkedet taper altså norske eksportører mot andre land.

Det kan tenkes at fallet i markedsandel skyldes at inderne har vridd importen vekk fra de varegruppene der norske eksportører er konkurransedyktige. Vi finner imidlertid ikke tegn til dette i våre data. India har økt importen også innen maritim næring og industri i samme takt som øvrige varegrupper. Samtidig finner vi at markedsandelen har falt i maritim næring. I perioden 2003-2014 var Norges markedsandel innen maritim næring 12 prosent, mens den i perioden 2009-2014 har vært 8,5 prosent. For industrien har markedsandelen derimot ligget jevnt mellom 0,2 og 0,3 prosent i perioden.

4.1.3 Tjenestehandelen med India har økt

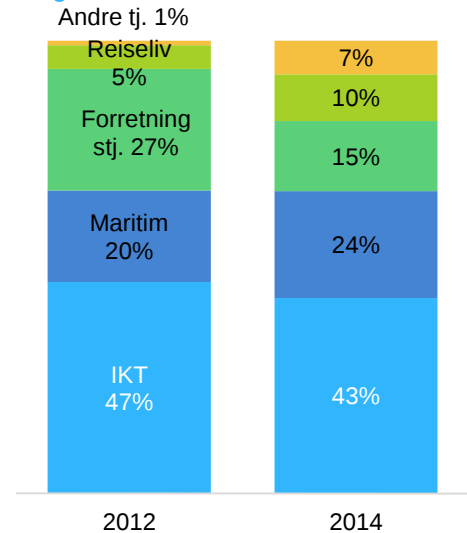
Samhandelen mellom Norge og India på tjenestesiden er også svært beskjedent. India sto for kun 0,12 prosent av norsk tjenesteimport i 2014. Samtidig gikk kun 0,6 prosent av norsk tjenesteeksport til India (SSB). Men handelen har økt de siste årene, både på import- og eksportsiden.

Siden 2004 har eksporten av tjenester til India som andel av total norsk tjenesteeksport økt med 21 prosent (Grünfeldt 2007 og SSB). Veksten drives primært av en kraftig økning i eksport av maritime tjenester, som økte med 76 prosent fra 2012 til 2014. Trolig vil etterspørselen etter maritime tjenester i India øke ytterligere. Fra 2003 til 2013 har Indias vareimport mer enn seksdoblet seg og hatt en gjennomsnittlig årlig vekst på 20 prosent. Dette har naturlig nok ført til en kraftig økning i etterspørselen etter shippingtjenester. Norge har en av verdens største handelsflåter, og et sterkt internasjonalt leverandørmiljø rettet mot rederi- og havneaktivitet. Ettersom veksten i India ser ut til å tilta (se kapittel 2) vil dette kunne bli et viktig marked for norske rederier og relaterte tjenesteleverandører fremover.

Importen av tjenester fra India har økt mer enn eksporten. Dette har ført til at handelsbalansen med tjenester mot India er negativ – i økende grad. Ifølge tall fra SSB økte importen av tjenester fra India med 1,4 milliarder fra 2011-2014. Samlet gir dette en økning på 143 prosent og en import av tjenester fra India på nær 2,4 milliarder kroner i 2014. Disse tallene er et resultat av SSBs spørreundersøkelse til et utvalg norske selskaper og må derfor tolkes med forsiktighet.

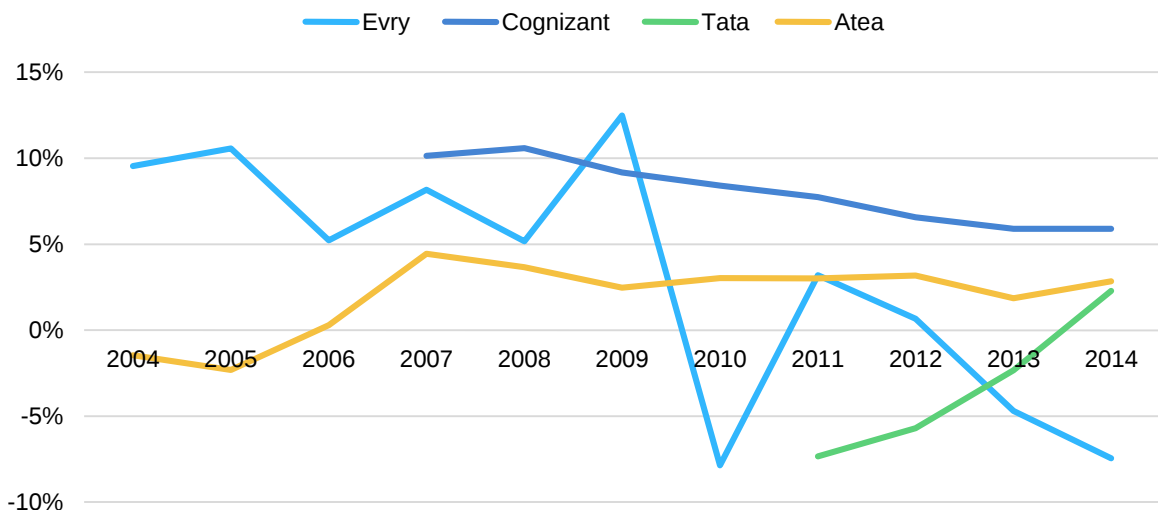
Figur 4-3 til høyre viser utviklingen i fordelingen mellom ulike sektorer. Det er primært innen maritim næring og IKT at tjenesteimporten fra India forekommer. Samlet sto disse for om lag 70 prosent av tjenesteimporten fra India i 2014. Innen maritim næring kjøper norske aktører primært mannskaps-, skipsopphuggings- og havnetjenester i det indiske markedet.

Figur 4-3: Tjenesteimporten fra India etter næring. Kilde: SSB

Merk at IKT-sektorens andel av total tjenesteimport har falt fra 2012 til 2014. Dette skyldes en relativt sterk økning i importen fra de andre næringene, ikke en nedgang i import av IKT-tjenester.¹ Ifølge tallene fra SSB har importen av IKT-tjenester fra India økt med 25 prosent i perioden. De siste årene har også flere store indiske IT-selskaper etablert avdelinger i Norge. Dette er i seg selv et tydelig tegn på økt integrasjon i mellom Norge og India. Tata Consultancy Services, Cognizant Technology Solutions og Infosys er eksempler på indiske IT-giganter som har etablert seg i Norge. Aktiviteten fra disse selskapenes avdelinger i Norge er dog ikke inkludert i Figur 4-3.

Figur 4-4: Lønnsomhet (driftsmargin) for indiske IT-selskaper i Norge, samt Evry og Atea. Kilde: Menons

¹ Årsaken til at IKT-importen som andel av totalt tjenesteimport fra India har falt kan også skyldes problematikken knyttet til datagrunnlaget. Som nevnt er det grunn til å tro at SSB sin undersøkelse ikke gir et komplette bilde av tjenestehandelen. Et fundamentalt problem med internasjonal handelsstatistikk (også for varehandel) er at selskapers omsetning fra utenlandske avdelinger ikke plukkes opp.

Figur 4-4 viser driftsmarginen i Tata og Cognizant relativt til Evry og Atea som er Norges største leverandører av IT-tjenester. Driftsmarginen er målt som driftsresultat over omsetning og angir hva bedriften tjener per omsatte krone. Dermed er driftsmarginen et mål på lønnsomheten i bedriftene.

Som det kommer frem av figuren var driftsmarginen i Evry relativt stabil før de indiske IT-selskapene etablerte seg i Norge. Deretter har den falt dramatisk. Dette kan vitne om at selskapet har møtt tøff konkurranse fra indiske og andre internasjonale aktører fra lavkostland. Evry tapte blant annet en stor kontrakt med DNB i 2013 til indiske Tata. Vi ser ikke det samme mønsteret for driftsmarginen i Atea til tross for at de konkurrerer i samme marked. Dette tyder på at Atea i større grad enn Evry har vært i stand til å møte konkurransen fra India.

5. Perspektiver fremover

Det er alltid vanskelig å spå om fremtiden, særlig når det gjelder økonomi. Når det er sagt, finnes det et stort antall kjennetegn som trekker i retning av at India har et betydelig potensial for høy vekst i mange år fremover. I IMF's nyeste prognose for indisk økonomi forventes veksten å holde seg på ca. 7,5 prosent frem til 2020. Mange mener at man ikke kan forvente vekstrater opp mot 10 prosent, slik Kina har kunnet vise til i mange år. Professor Lawrence Summers hevder eksempelvis at Kina og India har hatt en unormalt høy vekstrate de siste tiårene, og peker på at veksten må avta over tid. Gradvis vil den reduseres til området 3-5 prosent. Dette naturlige fallet i vekst knytter seg til at produktivitetsveksten må avta når landene begynner å nærme seg teknologifronten. Det er ennå langt frem dit for India. Spørsmålet er bare hvor lang tid det vil ta. I dette avsluttende kapittelet ser vi fremover og forsøker å nyansere og utdype vekstanslaget til IMF. Vi tar også for oss mulige fremtidige utviklingstrekk på det geopolitiske feltet og implikasjoner for norsk næringsliv.

5.1 Modis utfordringer og utsiktene for Indias økonomiske styrke

Narendra Modis valgseier i 2014 har brakt ny optimisme til India, både internt i landet og ikke minst blant utenlandske investorer og forståelsepåere. Delstaten han har ledet ligger først i India når det gjelder å gjennomføre de reformene som mange vil si er nødvendige for landet som helhet. Økonomisk vekst lever gjerne av politisk-økonomiske reformer, i minst like stor grad som teknologiske innovasjoner. Gode reformer kan åpne nye stier til muligheter og verdiskapende investeringer. Uten reformer tvinges økonomien til å lete langs opptrakkede spor etter stadig mer høythengende frukter. Derfor er et land som vil vokse avhengig av stadig nye politisk-økonomiske reformer, og det gjelder særlig land som teknologisk sett ikke er på fronten. For disse er den teknologien som kan gi dem vekst allerede klar til å tas i bruk. Det som trengs er å organisere samfunnet rundt teknologiene bedre.

Modi har lansert en rekke reformer og reformforslag. Som vi så i kapittel 2 er industriens andel av den indiske økonomien lavere enn man skulle vente, og for å øke innslaget av industri har han lansert den såkalte «Make in India»-kampanjen med tallrike små og store initiativer. Verdensbankens barometer som vi også omtalte i kapittel 2, sprang ut av en reformerklæring utformet under «Make in India»-kampanjen. Mer grunnleggende er planen å bruke blant annet forsvarsindustri og stålindustri som springbrett for en bredere industriell utvikling. Ved siden av å demonstrere «Make in India», har satsingen på forsvar og stål åpenbare geopolitiske implikasjoner. Andre initiativer knyttet til «Make in India» er liberalisering av reglene for utenlandsk deltagelse i joint ventures, og en sterkere satsing på turisme.

I et forsøk på å legge grunnlag for en mer effektiv offentlig tjenestesektor, samt en mer effektiv finanssektor, lanseres det nå et system med personregistrering basert på biometri. Sammen med dette skal det ruller ut 150 millioner nye bankkonti, og 600 000 landsbyer er lovet bredbåndstilknytning.

For å forbedre statsfinansene og effektivisere finanspolitikken ligger det også på bordet et forslag om en generell «Goods and Services Tax» (forkortet GST). I øyeblikket er det uklart om dette forslaget passerer gjennom Overhuset, som ikke kontrolleres av Modis parti BJP. GST innebærer at penger og makt flyttes fra delstatene til sentralt nivå, og det

er mange av delstatene uinteressert i. Ifølge institusjoner som Verdensbanken og IMF er GST en nødvendig reform.

Verdensbanken (2015b) og IMF (2015) ser alt i alt optimistisk på Indias økonomiske fremtid, men det avhenger av at Modi lykkes med de viktigste av sine reformforslag. Dersom landet lykkes, kan det på forholdsvis kort tid bli en langt større økonomisk makt i regionen. Det er verdt å minne om at syv prosent årlig vekst doubler økonomien etter ti år og firedobler den etter tyve år; og at Indias økonomi i dag er like stor som Kinas økonomi var for bare 11 år siden, i 2004 (Dagens Næringsliv, 2015).

Det hevdes ikke sjelden (eksempelvis av Statssekretær Sinha) at India har langt mer bærekraftig vekstmodell enn Kinas. Kina bruker langt mer energi, stål og sement per enhet BNP enn hva India gjør. Men dersom regjeringen i India lykkes med sin kampanje for «Make in India» er det grunn til å tro at bærekraftargumentene som taler for «den indiske modellen», vil bli svekket over tid.

5.2 Perspektiver fremover for interaksjon og samhandling med regionen

India har de siste femten årene ført en utenrikspolitikk hvor økonomisk utvikling og sterkere regional integrasjon har stått i fokus. Politikken virker: Handelen øker, og selv om India har gitt naboland fordeler som tollfri adgang for varer til det indiske markedet, så vokser det indiske handelsoverskuddet markant overfor nabolandene (med unntak av Myanmar). Tendensen går nå mot økt regional økonomisk integrasjon og en styrking av Indias rolle som regionalt økonomisk senter.

Samtidig er det klart at veksten skjer fra et meget lavt nivå og at vi er langt fra å ha en tilnærmet normalt fungerende økonomisk region. Handelen mellom India og nabolandene i regionen er "u-landsaktig"; preget av handel med tekstiler/klær, matvarer og andre råvarer. Regionen utgjør fortsatt et ustabilt nabolag, og spørsmålet er om en positive utviklingen vil kunne opprettholdes, og hvorfor fort og langt integrasjonen vil utvikle seg før man eventuelt støter på politiske, kulturelle og religiøse hindre.

Geopolitiske perspektiver i møtet mellom India og Kina

Sør-Asia, Sørøst-Asia og Kina er regioner og land i rask økonomisk vekst og det foreligger en rekke ambisiøse infrastrukturplaner og prosjekter med potensial til å endre den geopolitiske dynamikken i Sør-Asia. Vi har forsøkt å gi en oversikt over en del av dette planbildet, og kanskje de viktigste av planen i figur 5.1 under. Det knytter seg betydelig usikkerhet til mange av disse planene. For eksempel er planene om olje/gass-rørledninger fra Iran og Usbekistan til India per i dag skrivebordsplaner i skjærende konflikt med hva som er realistisk å få til på bakken.

Figur 5.1: Planer om nye korridorer og prosjekter i Sør-Asia. Utarbeidet av Menon og Vista analyse

De røde stjernene i figuren viser havner hvor Kina er aktivt involvert i opprustning som skal bidra til økt (kinesisk) handel. Plasseringen illustrerer godt hvorfor en del indiske politikere og kommentatorer frykter "kinesisk innsirkling". India har de senere årene utviklet og styrket marinebasen i Port Blair på Andaman-øyene (Reuter 2015), som har en viktig strategisk plassering i Bengalbukta, særlig i forhold til Malakkastredet.

I nordvest ser vi at kinesiske myndigheter har ambisiøse planer som er en del av en visjon om å radikalt styrke og utvikle internasjonale handelsruter over land og til sjøs (det såkalte "One Belt, One Road initiative", ref. Summers (2015)). Kinesiske myndigheter ønsker å bygge en transportkorridor med jernbane, motorvei og rørledninger fra Kashgar i Xinjiang provinsen til havnebyen Gwadar i Pakistan. Nylig er det også blitt lansert planer om en lignende korridor fra Kashgar til Teheran i Iran. Dette er enorme prosjekter, og hvis de realiseres muliggjøres kinesisk eksport over land til Persiagulfen. Investeringene vil også redusere Kinas avhengighet av maritim transport gjennom Malakkastredet og dermed den strategiske betydningen til den østlige delen av det indiske hav.

I nord har kinesiske myndigheter visjoner om å forlenge jernbanen til Lhasa i Tibet videre til Kathmandu i Nepal, og eventuelt også videre til det indiske jernbanenettet. I så fall blir det jernbaneforbindelse fra New Delhi til Beijing.

I øst er det flere initiativer for å styrke og utvikle forbindelsen i regionen. Dette inkluderer et igangværende prosjekt om en motorvei fra det nordøstlige India (Moreh i Manipur) via Myanmar (Mandalay) og til Thailand, samt planer om å opprette en fast bussforbindelse

mellom India og Myanmar (som altså ikke finnes i dag) (NIE 2015). Et enda mer ambisiøst prosjekt er kinesiske myndigheters idé om å bygge en høyhastighetsjernbane mellom Kunming (hovedstaden i den sydvestlige Yunnan provinsen i Kina), og Kolkata (hovedstaden i Vest Bengal i India) via Myanmar, det nordøstlige India og Bangladesh (ET 2015). Forbindelsen er tenkt å utgjøre ryggraden i den såkalte *BCIM Economic Corridor* og styrke handel og bilaterale relasjoner i området. BCIM står for Bangladesh-China-India-Myanmar.

Disse prosjektene illustrerer at mye er i spill i regionen og at India og Kina til tross for ulike perspektiver kan komme til å samarbeide og interagere langt mer med hverandre og i regionen enn de gjør i dag. Det gjenstår imidlertid å se hvor harmonisk det indisk-kinesiske forholdet vil utvikle seg.

5.3 India kan bli en viktig arena for norske interesser i fremtiden

I kapittel 4 viste vi at samhandlingen mellom Norge og India historisk sett har vært av liten betydning for begge land. De siste årene ser vi likevel tegn til at denne trenden er i ferd med å snu. Vi ser spesielt at samhandlingen innen maritim næring generelt og petromaritim næring øker. En styrket indisk petroleumssektor lover godt for norske aktører innen olje- og gassnæringen

Vi tolker denne trenden som et tegn på at India vil kunne bli et betydelig viktigere marked for Norge i fremtiden. Ettersom India er et land i kraftig vekst er det naturlig at etterspørselen etter shipping-tjenester vil øke. Norge har en av verdens største handelsflåter og vi ser allerede tegn til at norske rederier posisjonerer seg sterkere i India.

Dersom den indiske oljeproduksjonen vokser vil det kunne være avgjørende for norske selskaper å posisjonere seg tidlig. Innen petromaritim næring og olje- og gassnæringen er norske selskaper i verdenstoppen. At store aktører som Kongsberg Gruppen, Elektromagnetic Geoservices, Statoil, Oddfjell og Aker allerede har etablert seg i India er derfor et tegn på at norsk næringslivs interesser i India vil styrkes i fremtiden.

Samtidig er det usikkerhet knyttet til hvordan fallet i oljeprisen vil påvirke de norske aktørenes aktivitet. I Norge er det nedbemanning og redusert produksjon som preger situasjonen. Det er dog usikkert hva dette betyr for selskapenes aktivitet i andre land. Vil fallet i oljeprisen gi stans også i utlandet, eller vil vi se økt aktivitet blant norske aktører i utlandet for å hente inn tapte inntekter fra produksjonen i Nordsjøen? Svaret på dette spørsmålet vil ha stor betydning for den økonomiske samhandlingen mellom Norge og India i tiden som kommer.

Vår analyse av Norges aktivitet og eksport til India viser også at det finnes et uutnyttet potensial for norske næringer ved siden av olje- og gass og maritim sektor. Etter hvert som India vokser vil etterspørselen etter varer der norske bedrifter har mye å tilby kunne øke – eksempelvis innen akvakultur, fiskeri og ren energi. På tjenestesiden er det også store behov i India der norske bedrifter kan spille en viktig rolle. Dette gjelder for eksempel innenfor saneringstjenester som kloakkhåndtering og rensing av vann. Som vist i kapittel 2 er dette et område der det er store behov for forbedring i India. Hvorvidt norske aktører vil kunne dekke dette behovet vil imidlertid avhenge av om de slipper til. Markedene for denne typen tjenester favoriserer ofte nasjonale aktører og det kan være vanskelig for utenlandske firmaer å etablere seg.

Forkortelser

ASEAN – Association of Southeast Asian Nations

ASEAN-4 – Indonesia, Malaysia, Philippines, and Thailand

BNP – Bruttonasjonalprodukt

BRICS – Brasil, Russland, India, Kina og Sør-Afrika

IMF – International Monetary Fund (Det internasjonale pengeforbundet)

LSE – London School of Economics

Mill. – millioner

Mrd. – milliarder

SAARC – South Asian Association for Regional Cooperation

SSB – Statistisk Sentralbyrå

UDI – Utenlandske direkteinvesteringer

UNCTAD – United Nations Conference on Trade and Development

USD – Amerikanske Dollar

WHO – World Health Organization (Verdens Helseorganisasjon)

Referanseliste

- Anderson, J. E. & van Wincoop, E., 2003. Gravity with Gravitas: A Solution to the Border Puzzle. *The American Economic Review*, 93 (1), pp. 170-192.
- Cato Institute (2015). *Economic Freedom of the States of India 2013*. Academic Foundation, New Delhi.
- Das, Ch. (2012): *India Unbound. From Independence to the Global Information Age*. Penguin Books.
- Economist, The (2012). *India's Economic Reforms. Now Finish the job*. April 15
- Economist, The (2014). *Sanitation in India. The final frontier*. July 19, Print edition.
- ET (2015): "New Silk Route? China plans Kunming-Kolkata railway link". *The Economic Times*, 18. juni 2015. Tilgjengelig på:
http://articles.economictimes.indiatimes.com/2015-06-18/news/63567726_1_rail-corridor-new-silk-route-bangladesh-china-india-myanmar
- Gregory, Neil; Stanley Nollen, Stoyan Tenev (2009). *New industry from new places. The emergence of software and hardware industries in China and India*. Stanford University Press.
- Kamdar, M. (2007): *Planet India. The Turbulent Rise of the World's Largest Democracy*. Simon & Schuster.
- Khilnani, S. (1997): *The Idea of India*. Penguin Books.
- Kulke, H. & D. Rothermund (1990): *A History of India*. Rupa & Co.
- Malone, D.M. (2011): *Does the Elephant Dance? Contemporary Indian Foreign Policy*. Oxford University Press.
- Menon, R. & R. Kumar (2010): *The Long View from Delhi. To Define the Indian Grand Strategy for Foreign Policy*. Academic Foundation New Delhi.
- NIE (2015): "India-Thailand International Highway Opens in November". *The New Indian Express*, 2. September 2015. Tilgjengelig på:
<http://www.newindianexpress.com/world/India-Thailand-International-Highway-Opens-in-November/2015/09/02/article3006971.ece>
- OECD (2015): *Observatory of Economic Complexity, Country Profile India*. Tilgjengelig på: <http://atlas.media.mit.edu/en/profile/country/ind/>
- Ogden, C. (2014): *Indian Foreign Policy*. Polity Press.
- Panagariya, A. (2008): *India: The emerging giant*, Oxford University Press, New York, New York
- Reinvang, R. (2013): "BRICS – Jippo eller politisk realitet?", i *Internasjonal politikk* 2/2013. Tilgjengelig på: http://vista-analyse.no/site/assets/files/6619/briks_-_jippo_eller_virkelighet_reinvang.pdf
- Reuter (2015): *From remote outpost, India looks to check China's Indian Ocean thrust*. 14. Juli 2014. Tilgjengelig på: <http://www.reuters.com/article/us-india-andamans-military-idUSKCN0PO2N120150714>

Ruparelia, S. et al. (ed.) (2011): Understanding India's New Political Economy. Routledge.

Sen, A. (2005): The Argumentative Indian. Penguin Books.

Sikri, R. (2014): Challenge and Strategy. Rethinking India's Foreign Policy. Sage Publications.

Summers, T. (2015): "What exactly is 'one belt, one road'?", i The World Today, October & November 2015: s. 18-20.

Tharoor, Sh. (2007): India. From Midnight to the Millennium and Beyond. Penguin Books.

Theie, M. G. (2014), Non-tariff barriers, trade integration and the gravity model. NUPI Working Paper 843

Verdens helseorganisasjon (2015). Ambient Air Pollution Database Update 2014.

Verdensbanken (2015): Annual Report 2015/Regions/South Asia. Tilgjengelig på: <http://www.worldbank.org/en/about/annual-report/regions/sar>

Verdensbanken (2015a). India Development Update. Towards a higher growth path. April. The World Bank Group.

Verdensbanken (2015b). Assessment of state implementation of business reforms. September. I samarbeid med Make in India, KPMG, Confederation of Indian Industries CII, og FICCI.

Verdensbanken (2015c). World Development Indicators. Tables.

Vedlegg: Metode for gravitasjonsanalysen

Vi presenterer her kort hvordan gravitasjonsmodellen er utarbeidet og hvordan analysen er gjennomført. For en grundigere gjennomgang av modellen se for eksempel Theie (2014). Det teoretiske grunnlaget for analysen er modellen fra Anderson og Wincoop (2003). Modellen er gitt ved:

$$(1) \quad X_{ij} = \frac{Y_j Y_i}{Y^w} \left(\frac{\tau_{ij}}{\Pi_i P_j} \right)^{1-\sigma}$$

$$(2) \quad \Pi_i^{1-\sigma} = \sum_{j=1}^N \left(\frac{\tau_{ij}}{P_j} \right)^{1-\sigma} \frac{Y_j}{Y^w}$$

$$(3) \quad P_j^{1-\sigma} = \sum_{i=1}^N \left(\frac{\tau_{ij}}{\Pi_i} \right)^{1-\sigma} \frac{Y_i}{Y^w}$$

der Y_j , Y_i og Y^w er BNP i land i , j og totalt i verden (w). X_{ij} er eksporten fra i til j og τ_{ij} er den bilaterale handelskostnaden. P_j og Π_i er de såkalte "multilateral resistance"-leddene som er definert av uttrykk (2) og (3). Disse fanger opp handelsbarrierer mellom land i og j og alle de andre landene i datasettet. Disse er ikke-observerbare og kan derfor ikke estimeres direkte.

For å estimere modellen empirisk tar man logaritmen av uttrykket på begge sider:

$$(4) \quad \ln X_{ij} = -\ln Y^w + \ln Y_i + \ln Y_j + (1-\sigma) \ln \tau_{ij} - (1-\sigma) \ln \Pi_i - (1-\sigma) \ln P_j + \varepsilon_{ij}$$

der ε_{ij} er et stokastisk feilledd. Uttrykket i (4) kan skrives som en «fixed effects»-modell:

$$(5) \quad \ln X_{ij} = C + F_i + F_j + (1-\sigma) \ln \tau_{ij} + \varepsilon_{ij}$$

$$(6) \quad C = -\ln Y^w$$

$$(7) \quad F_i = \ln Y_i - (1-\sigma) \ln \Pi_i$$

$$(8) \quad F_j = \ln Y_j - (1-\sigma) \ln P_j$$

Dermed, ved å benytte dummy-variabler for hvert enkelt land unngår man problemet med at multilateral-resistance-leddene ikke er observerbare.

Handelskostnadene er definert ved

$$(9) \quad \tau_{ij} = d_{ij}^{b_0} \cdot e^{\left[\begin{matrix} b_1 Contig_{ij} \\ + b_2 Comlang_{ij} + b_3 Comcol_{ij} + b_4 Col45_{ij} \end{matrix} \right]}$$

- d er avstanden mellom land i og j ,
- CONTIG: dummy-variabel som angir om landene deler en grense
- COMLANG: dummy-variabel som angir om landene deler samme (offisielle) språk
- COMCOL: dummy-variabel som angir om landene har hatt samme koloniserer
- COL45: dummy-variabel som angir om landene har hatt et kolonialt forhold etter 1945

Fremgangsmåte for utregning av tabell 3.3

1. Estimerte modellen for et stort datasett
 - Bruker data på handel og BNP fra FN for 2013. Data for elementene som utgjør handelskostnaden er hentet fra CEPII sin database.
2. Bruker så estimatene fra regresjonen til å predikere handelsverdi for 2013 for interesselandene basert på variablene i modellen.
3. Ser dette opp mot faktisk handel. Eventuelle avvik mellom predikert handel og faktisk handel må forklares av faktorer utenfor modellen, e.g. geopolitiske og/eller kulturelle faktorer.

Vista Analyse AS

Vista Analyse AS er et samfunnsfaglig analyseselskap med hovedvekt på økonomisk forskning, utredning, evaluering og rådgivning. Vi utfører oppdrag med høy faglig kvalitet, uavhengighet og integritet. Våre sentrale temaområder omfatter klima, energi, samferdsel, næringsutvikling, byutvikling og velferd.

Våre medarbeidere har meget høy akademisk kompetanse og bred erfaring innennfor konsulentvirksomhet. Ved behov benytter vi et velutviklet nettverk med selskaper og ressurspersoner nasjonalt og internasjonalt. Selskapet er i sin helhet eiet av medarbeiderne.

Vista Analyse AS
Meltzersgate 4
0257 Oslo

post@vista-analyse.no
vista-analyse.no